

The Project Gutenberg eBook of Jaakko Cook'in matkat Tyynellä merellä

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Jaakko Cook'in matkat Tyynellä merellä

Author: Antti Fredrik Hassell

Release date: September 19, 2006 [eBook #19320]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK JAAKKO COOK'IN MATKAT TYYNELLÄ MERELLÄ

Produced by Tapio Riikonen

JAAKKO COOK'IN MATKAT TYYNELLÄ MERELLÄ

Kirj.

Antti Fredrik Hassell

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 1884.

SISÄLLYS:

Johdatus.

Cook'in ensimmäinen matka 1768-1771. Tahitin saari.

Uusi Seelanti.

Uusi Hollanti.

Cook'in toinen matka 1772-1775.

Cook'in kolmas matka 1776-1779.

JOHDATUS.

Kun Eurooppalaiset uuden ajan alussa oppivat tuntemaan Aasian ja Amerikan välillä olevaa suunnatonta Tyyntä merta ja joitakuuta sen lukemattomista saarista, syntyi heissä ensikerran aavistus

uudesta eteläisestä mantereesta. Sen ajan ihmiset ajattelivat, näet, ett'ei Luoja kaikkiviisaudessaan ole jättänyt suurinta osaa maapallostamme veden valtaan, ja kun sittemmin opittiin vaillinaisesti tuntemaan Uuden Guinean, Uuden Hollannin ja Uuden Seelannin rantoja, arveltiin että ne olivat vaan osia tuosta suuresta mantereesta, joka muka ulottuisi aina etelänavan seuduilta kauas pohjoseen ja jota sen vuoksi nimitettiin "tuntemattomaksi *eteläiseksi* mantereeksi" (lat. terra *australis* incognita). Jokseenkin semmoisena pysyi Eurooppalaisten käsitys maapallomme eteläosista aina viime vuosisadan toiselle puoliskolle asti, jolloin Englantilaiset ryhtyivät pontevasti Tyynen meren ja sen saarien tutkimiseen, poistaen siten kaikki harhaluulot uudesta "eteläisestä mantereelta". Kysymyksen lopullisesta ratkaisemisesta tulee kunnia melkein yksinomaan englantilaiselle kapteenille Jaakko Cook'ille, jonka pitkille ja vaivaloisille retkille Tyynen meren saaristoissa aiomme tällä kertaa hetkiseksi poiketa. Mutta sitä ennen on meidän kuitenkin luotava lyhykäinen silmäys niihin löytöihin, joita Eurooppalaiset ennen häntä olivat tehneet samoilla aloilla.

Espanjan palveluksessa oleva Portugalilainen *Magellan* oli ensimmäinen Eurooppalainen, joka ohjasi laivansa Tyynen meren selälle. Kun hän oli purjehtinut v:n 1520 lopulla vielä nytkin *Magellanin* nimeä kantavan Etelä-Amerikan ja Tulimaan välillä olevan salmen läpi, aukeni hänen eteensä laeva valtameri, jonka hän nimitti "Tyyneksi mereksi" siitä syystä ett'ei siellä neljään kuukauteen kuulunut mitään myrskyä. Maaliskuun alkupuolella v. 1521 saapui *Magellan* saaristoon, jonka alhaisessa luonnontilassa olevat asukkaat olivat peräti taipuvia näpistelemiseen. Hän nimitti sen vuoksi saaret *Varkaiden saariksi* (Ladrones) ja purjehti yhä etemmä länteen päin. Filippineillä sai hän kuitenkin surmansa alkuasukasten nuolista, mutta hänen miehensä jatkoivat matkaansa ja saapuivat viimein takasin Espanjaan tehden siten ensimmäisen purjehduksen maan ympäri.

Vähän aikaa sen jälkeen kuin Espanjalaiset olivat avanneet Eurooppalaisille tien Tyneeseen mereen, tekivät Portugalilaiset Malakka-niemen valloituksen jälkeen retkiä "Suuren Jaavan" (Uuden Hollannin) ja *Uuden Guinean* rannoille. Mutta siihenpä pysähtyivätkin tutkimukset Tyynessä meressä siksi kertaan; sillä suurten löytöretkien merikansat, Espanjalaiset ja Portugalilaiset, pitivät paljon edullisempaan tutkia Amerikan kultamaita tai käydä tuotteliasta kauppaa Intian tavaroilla kuin purjehtia uusille tuntemattomille aloille, joista ei luultu tulevan niin suurta aineellista voittoa.

Vasta v. 1567 tehtiin tärkeämpi retki "tuntemattoman eteläisen mantereen" tutkimiseksi. Silloin lähti Espanjalainen *Mendana* Kalloon satamasta Tyneeseen mereen uusia maita hakemaan ja saapui sillä matkallaan *Salomon saarille*, joilla hän tapasi ihmissyöjiä, vihamielisiä asukkaita. Tautien ja ruoan puutteen takia täytyi hänen palata kotimaahansa, jossa hänen löytömatkansa eivät saavuttaneet sanottavasti suosiota. Myöhemmin sai *Mendana* kuitenkin uuden retken varustetuksi, otti silloin puolisonsa donna (rouva) *Isabellan* mukaansa ja löysi v. 1595 *Markesas saaret*. Sieltä jatkettiin purjehdusta länttä kohden ja saavuttiin viimein Santa Cruz'in saarelle, jonne Espanjalaiset aikoivat perustaa siirtolan. Kesken niitä puuhia kuoli kuitenkin *Mendana*, jolloin hänen puolisonsa purjehti *Oviros* nimisen luotsin avulla *Ladronien* eli *Marianien* kautta Intian saaristoon ja sieltä kotimaallensa. V. 1605 sai *Oviros* toimeen uuden retken Tyynelle merelle, jossa hän löysi joukon matalia korallisaaria ja nimitti ne *Vaarallisiksi saariksi*, syystä kun purjehtijaa niiden rannoilla uhkaili haaksirikoon joutuminen. Sittemmin löysi hän myöskin *Uudet Hebridit*, mutta sielläpä ottivat hänet omat miehensä vangiksi ja palasivat Amerikkaan; yksi hänen seuralaisistaan, *de Torres*, jatkoi kuitenkin matkaansa hakeakseen uutta eteläistä mannerta, vaan uppiniskaiset merimiehet pakoittivat hänetkin palaamaan espanjalaisiin siirtokuntiin; sillä matkalla löysi hän Uuden Guinean ja Uuden Hollannin välisen salmen, joka vielä nytkin kantaa *Torres'in* nimeä. — Siihen loppuivat Espanjalaisten löytöretket Tyynessä meressä. Heidän voimansa alkoi muutenkin niihin aikoihin heikontua ja kauppa sekä meriliike kaukaisilla vesillä joutui vähitellen heidän kilpailijainsa Hollantilaisten ja Englantilaisten haltuun.

Kun matkustusta *Magellanin* salmen kautta pidettiin hyvin vaikeana ja vaarallisena työnä, rupesivat Hollantilaiset miettimään uutta väylää Amerikan eteläpuolitse Tyneeseen mereen. Rikas Amsterdamin kauppias *Lemaire* yhdessä erään *Schoutenin* kanssa keksikin semmoisen väylän Tulimaan eteläpuolitse (v. 1616). Samoin kuin *Magellan* purjehti hänkin sitten pitkin Tyynen meren selkää luoteista ilmansuuntaa kohden ja saapui Ystävyiden saarien ohitse *Laivuri- eli Samoan saarille*. Täälläkin olivat asukkaat näppäriä näpistelijoita, sillä he kiskoivat tarkoin naulatkin laivojen kupeesta. Matkallaan Intian saaristoon kävivät Hollantilaiset Uuden Guinean ynnä muiden saarien rannikoilla.

Lemairen jälkeen seuraavat Hollantilaisen *Tasman'in* tärkeät matkat. Syyskuussa v. 1642 läksi hän Afrikan itärannikolta kaakkoista ilmansuuntaa kohden hakemaan uutta eteläistä mannerta. Hän saapuikin noin 42 eteläisen leveysasteen kohdalla erään maan luokse, jonka hän nimitti *Van Diemenin maaksi*. Viipymättä siellä sen enempää jatkoi hän matkaansa ja saapui maahan, jossa hän tapasi ruskeaihoisia, karkeäänisiä asukkaita. Niitä ilmestyi kohta laivaankin, jossa sitten ryhdyttiin molemmin puoliseen vaihtokanppaan, vaan kun *Tasman* lähetti muutamia miehiään rannalle, tapettiin heistä siellä kolme ilman mitään syytä. *Tasman* nimitti tämän löytämänsä maan Statenlandiksi, joka nimitys sittemmin vaihdettiin *Uudeksi Seelanniksi*. Samalla matkalla kävi *Tasman* myöskin Tonga- eli Ystävyysaarilla. V. 1664 teki hän vielä tutkimusmatkan Uuden Guinean rannoille, mutta siitä matkasta

ei paljon tiedetä, syystä kuin hänen päiväkirjansa hukkuivat. — Hollantilaisista matkustajista puhuessa on vielä mainittava *Roggeven*, joka v. 1722 löysi Pääsiäissaaren, Palliserin saaren y.m.

Seitsemännellätoista vuosisadalla alkavat myöskin Englantilaiset tehollisen vaikutuksensa meriliikkeen alalla. Heidän satamistaan purjehti vuosittain rohkeita merimiehiä kaukaisille vesille ja syrjäyttivät siellä vähitellen kaikki muut laivaliikkeen harjoittajat. Ensi alussa oli Englantilaisten meriretkillä kuitenkin sotainen, jopa merirosvouksenkin tapainen luonne, johon oli suurena syynä sekin, että heidän merimiestensä usein täytyi henkensä uhalla puolustaa itseään muiden kateellisten valtain purjehtijoita vastaan. Mutta vähitellen muuttuivat asiat. Euroopan muut kansat huomasivat ett'eivät he voineet vetää vertoja Englannin merivoimalle; se varttui sen vuoksi varttuumistaan, jopa antautui viimein rauhallisen tutkimuksenkin palvelukseen.

Englantilaisten tieteelliset matkustukset Tyynessä meressä alkavat kuitenkin vasta 18 vuosisadan toisella puoliskolla. V. 1764 purjehti *Byron* hallituksen toimesta Tyynelle merelle tehdäkseen siellä tutkimuksiansa, joista ei kuitenkaan tärkeämpiä seurauksia ollut. Kohta sen jälkeen varustettiin uusi retki *Wallis'in* johdolla v. 1766. Purjehdittuaan Magellan'in salmen läpi saapui hän Vaarallisille eli Pomotusaarille ja sitten *Tahitiin*, jonka asukkaat ottivat tulijoita ensin kivienheitolla vastaan, vaan huomattuaan miten mahtavia muukalaiset olivat, muuttuivat nöyriksi, ystävällisiksi ihmisiksi. — Hiukan myöhemmin kävi myöskin Ranskalainen *Bougainville* Tahitin saarella ja antoi siitä kotiin palattuaan viehättävän kertomuksen.

Mutta kaikkien näiden retkien kautta ei saatu kuitenkaan ratkaistuksi tuota suurta kysymystä uuden eteläisen mantereen olemisesta. Tosin oli moni jo Tasmanin retkien jälkeen ruvennut epäilemään koko juttua, mutta ennenkuin epäily muuttui varmaksi tiedoksi, tarvittiin Jaakko Cook'in huolellisia tutkimuksia Tyynessä meressä.

* * * * *

Jaakko Cook syntyi v. 1728 pohjoisessa Englannissa köyhistä vanhemmista ja sai jo aikaseen tottua työhön sekä ahkeruuteen. Pienoisena poikana auttoi hän isäänsä, herraskartanon renkiä, maantöissä, rupesi kolmentoista vuotiaana palvelukseen erään maakauppiaan myymälään, vaan luopui kuitenkin kohta siitä toimestaan ja lähti isänsä suostumuksella merille. Ensi alussa sai nuori Jaakko olla laivapoikana eräässä Englannin ja Irlannin väliä kulkevassa hiililaivassa, mutta ollen ahkera ja tarkka toimissaan yleni hän ensin matruusiksi ja sitten laivuriksi. Kun Englanti v. 1755 joutui sotaan Ranskan kanssa, meni Cook sotalaivastoon, kohosi siellä yliperämieheksi ja lähetettiin v. 1759 Amerikkaan, jossa hän toimitti tärkeitä tehtäviä, kartoittaen muun muassa useita tuntemattomia rannikkoja. Näiden ansioidensa tähden määrättiin hän sodan loputtua v. 1764 New-Foundlandin meri-insinööriksi.

Vaikkei Cook olutkaan nuoruudessaan saanut mitään koulu-opetusta, oli hän kuitenkin omin neuvoinsa hankkinut itselleen tarkat tiedot ammattiinsa kuuluvissa asioissa. Mutta varsinaisten ammattitutkimuksiansa ohessa työskenteli hän myöskin tähtitieteen alalla ja lähetti v. 1766 Lontoon tiedeseuralle kertomuksen eräästä auringon pimenemisen tarkastuksesta, herättäen siten puoleensa tieteellisenkin maailman huomiota. Sepä seikka vaikuttikin että kun pari vuotta myöhemmin Englannissa puuhailtiin erästä tähtitieteellistä retkeä Tyynen meren vesille, pyydettiin Cook'ia semmoisen retken johtajaksi.

Tähtien tutkijat olivat, näet, laskeneet että Venus niminen kiertotähti joutuu kesäk. v. 1769 kiertomatallaan maan ja auringon väliin. Semmoista tapausta pidettiin hyvin tärkeänä tieteelle, sillä sen avulla oli mahdollinen laskea auringon etäisyyttä maapallostamme. Kun yleisesti arveltiin että joku Tyynen meren saarista olisi erittäin sopiva paikka sellaisen tähtitieteellisen tarkoituksen tekemiseksi, päätettiin sinne lähettää retkikunta, jonka tarkoituksena olisi paitsi tähtitieteellisiä myöskin maatieteelliset tutkimukset. Tehtävä ei ollut siis helpoimpia, mutta Englannin amiraliteetti luotti kuitenkin tarpeeksi Cook'in taitoon ja kokemukseen antaessaan hänelle pääjohdon "Endeavour" nimisessä laivassa, joka oli varustettu aiottua retkeä varten.

COOK'IN ENSIMMÄINEN MATKA.

1768-1771.

TAHITIN SAARI.

Elokuun 26 p:nä 1768 lähti Cook Plymouthin satamasta pitkälle matkalleen. Paitsi laivaväkeä seurasi hänen mukanaan tähtientutkija Green, ruotsalainen luonnontutkija Solander, tiedemies Banks y.m. Ruokavaroja oli varustettu puoleksitoista vuotta ja sitä paitsi oli laivassa runsaasti ampumavaroja ja aseita. Retken ensimmäiseksi tarkoituseräksi määrättiin Tahitin saari, jota juuri parhaillaan kotiutunut maan ympäri purjehtija Wallis piti soveliaimpana paikkana retken tähtitieteelliselle tarkoitukselle.

Matkalla Englannista Madeiraan ja sieltä Etelä-Amerikan rannikolle ei tapahtunut mitään mainittavampaa. Purjehtiessaan Tulimaan etelärannatse oli Cook'illa tilaisuutta tutustua sen seudun kurjaan luontoon. Tammikuu oli käsissä, siis keskikesä täällä maanpallomme eteläpuoliskolla, vaan siitä huolimatta oli ilma kuitenkin joskus tavattoman kylmä. Maan asukkaat, nuo Etelä-Amerikan Lappalaiset, olivat sekä ruumiin että sielun puolesta mitä kurjimmalla kannalla. Ilman tarpeellisia vaatteita ja aseita voivat he hädin tuskin taistella elämänsä puolesta luonnon ankaria voimia vastaan. Kun Englantilaiset tarjosivat heille tavaroitaan, valitsivat he kaikenlaisia korukaluja paljon mieluummin kuin kirveitä, veitsiä y.m., joiden hyötyä he eivät voineet käsittää.

Tyyneelle merelle päästyään suuntasi Cook laivansa suoraan luodetta kohden. Nytpä saivat matkalaiset purjehtia pari kuukautta näkemättä muuta kuin vettä ja taivasta. Purjehdittuaan *Vaarallisten saarien* ohitse saapuivat he viimein huhtikuun 11 p:nä *Tahitin* rannikolle.

Saaren asukkaat tulivat venheillä Englantilaisille vastaan tarjoten heille rauhan merkiksi puunoksia ja ryhtyen sitten heidän kanssansa vaihtokauppaan. Seuraavana päivänä laskivat Englantilaiset laivansa ankkuriin Matavain lahdessa. Siellä antoi Cook miehilleen tarkat päiväkäskyt ja lähti sitten muutamien seuralaistensa kanssa saarelle, joissa asukkaat osoittivat tulokkaille mitä suurinta ystävyyttä, saattaen heitä pitkin kauniita lehtoja ja näytellen heille palmu- sekä leipäpuiden varjossa olevia asumuksiaan.

Kerran veivät alkuasukkaat vieraansa erääsen asuntoon, joka oli muita saarella olevia paljon suurempi. Siellä majaili Tutaha niminen mies, joka kuninkaana hallitsi saaren isompaa puoliskoa. Englantilaisten eteen leviteltiin mattoja ja pyydettiin istumaan. Sen jälkeen tuotiin sisään kukko ja kana, jotka annettiin lahjaksi Cook'ille ja Banks'ille. Vastalahjaksi sai Tutaha silkkisen esiliinan, jonka hän oitis mielihyvillään vyötti kupeelleen.

Ollakseen paremmin turvattuna mahdollisia vaaroja vastaan saarelaisten puolelta ja voidakseen rauhassa toimittaa tärkeät tähtitieteelliset tarkastuksensa, antoi Cook rakentaa saarelle pienen linnoituksen. Samalla teki hän kaikki mitä vaan voi, säilyttääkseen saarelaisten ystävyyttä. Eipä hän ottanut edes yhtään hirttä linnaansa varten ilman heidän luvattaan ja maksoi aina rehellisesti, mitä sen rakentamiseksi muuten tarvittiin. Tällaiseen varovaisuuteen olikin hänellä sitä enemmän syytä kun saarelaiset, ensimmäisen hämmästyksen puuskan ohi mentyä, alkoivat osoittaa yhä suurempaa halua näpistelemiseen, ja siitä taas oli seurauksena kaikenlaisia rettelöitä heidän ja Cook'in miesten välillä. Niinpä tapahtui kerrankin, että eräs saarelainen tempasi vahtina olevalta Englantilaiselta kiväärin ja juoksi sen kanssa toveriensa luo. Silloin tarttuivat saapuvilla olevat muut Englantilaiset aseisinsa, ottivat kiväärinryöstäjän kiinni ja tappoivat hänet. Siitäpä sitten syntyi saarelaisten keskuudessa aika melu ja Cook sai ainoastaan vaivoin entisen ystävyiden palautetuksi.

Näpistelemistä eivät Tahitilaiset näkyneet yleensä pitävänkään minään törkeänä paheena; sillä sitä harjoittivat heidän arvokkaimmat miehensäkin. Kerran oli Cook muutamien seuralaistensa kanssa yötä Tutahan luona. Vaikkei saapuvilla ollut muita kuin pelkkiä tahitilaisia ylimyksiä, huomasivat Englantilaiset kuitenkin aamun koittaissa että osa heidän vaatteuksistaan oli yön aikana kadonnut. Varastettuja ei voitu millään tavoin saada takasin ja niinpä täytyi monenkin palata vierailultaan puoleksi eurooppalaisessa puoleksi tahitilaisessa pukineessa.

Kesäkuun 4 p:nä tehtiin tuo tärkeä Venustähden tarkastus. Cook itse toimitti sen rakentamastaan linnasta samalla kuin Banks lähti sitä varten Cimeo-nimiselle läheiselle saarelle ja eräs kolmas mies tarkasteli tähteä sovelialta paikalta melkoisen matkan päässä Cook'in asemasta. Taivas oli koko ajan pilvetön ja ilma muutenkin tarkastamiseen suotuisa; ainoastaan tavaton kuumuus tahtoi rasittaa liiaksi.

Tähtitieteellisen tarkastuksen tehtyensä oleskelivat Englantilaiset saarella vielä vähän toista kuukautta, tehden tuon tuostakin retkiä sen sisäosiin tutkiakseen asukasten oloja sekä tapoja. Erittäinkin oli Banks tässä suhteen ahkera tutkija. Hän seurasi kerran Matawain luona mereen laskevaa jokea pitkin ja löysi sillä vaelluksellaan jälkiä eräästä ajoista sitten sammuneesta tulivuoresta. Hän jakeli saarelaisille uusien kasvien, niinkuin meloonin, apelsinin, sitroonin y.m. siemeniä ja istuttipa niitä itsekin sitä varten rakentamaansa puutarhaan. Kerran tapasi Banks tällaisella matkallaan joukon kuljeskelevia ilveilijöitä, jotka olivat hänen suureksi ihmeekseen ottaneet laulujensa ja näytöksiensä esineeksi Englantilaisten tulon Tahitiin ja heidän toimensa siellä. Vähää ennen lähtönsä tekivät Englantilaiset purjehduksen saaren ympäri nousten sillä matkalla usein maalle keskustelemaan asukasten ja heidän päällikköjensä kanssa ja tehden samalla monta arvokasta tieteellistä huomiota.

Heinäkuun alkupuolella rupesivat Englantilaiset varustelemaan lähtöä. Sitä ennen antoi Cook

hajoittaa linnansa ja tasoittui sen ympärille rakennetut vallit. Lähtöpäivän aamuna (heinäk. 13 p:nä) ilmaantui Englantilaisten luo joukko Tahitilaisia jäähyväisille. Toiset heistä olivat ääneti, toiset taas ilmoittivat kovalla äänellä suruansa, jota Englantilaiset kuitenkin pitivät enemmän teeskenneltynä kuin todellisena. Pyysipä eräs saarelainen, nimeltä Tupia päästä 13 vuotisen Tomio-nimisen palveluspoikansa kanssa Englantilaisten mukaan. Cook suostui mielellään sellaiseen tarjoukseen, sillä hän toivoi miehestä paljon apua tulevilla matkoillaan.

* * * * *

Ennenkuin lähemme seuraamaan Cook'ia etemmäksi hänen matkoilleen on meidän mainittava niistä huomioista, joita hän teki Tahitin saaren ja sen asukasten suhteen.

Tahitin on luonto varustanut mitä runsaimmilla lahjoillaan. Ilma on siellä aina mieto, taivas kirkas ja koko luonto niin viehättävä että saari näytti todellakin pieneltä paratiisilta matkan vaivoista väsyneiden purjehtijaimme silmissä. Keski-osissa olevat vuoret muodostivat kapean, hedelmällisen alangon pitkien meren rannikkoja ja myöskin sisämaassa tavattiin siellä täällä kauniita laaksoja. Maan tuotteista mainittakoon leipäpuu, kokospalmu, banaani y.m.

Tärkein kaikista oli kuitenkin leipäpuu, jonka noin lapsen pään suuruiset hedelmät antoivat asukkaille lumivalkeaa, pehmoista ja maukasta ravintoainetta. Eikä Tahitilaisten tarvinnutkaan jokapäiväistä elatustaan hankkiakseen tehdä juuri muuta kuin kiivetä leipäpuuhun sen hedelmiä ottamaan. Mutta vaikka asukkaat elättivätkin itseään pääasiallisesti kasvikunnan tuotteilla, hoidettiin saarella kuitenkin jonkun verran koti-eläimiäkin niinkuin kanoja, sikoja ja koiria; etenkin viime mainittujen lihaa pidettiin herkkuna.

Tahitin asukkaita kuvailee Cook vilkkaiksi ja ystävällisiksi ihmisiksi, mutta moittii heitä samalla näpistelemisen halusta, jopa epäsiiveellisydestäkin. Kasvultaan olivat he kookkaita ja kaunisvartaloisia. Heidän ihonsa oli ruskea, tummempi tai vaaleampi aina sen mukaan miten paljon he oleskelivät ulkoilmassa. Miehet kantoivat tukkansa pitkänä, vaan naiset sitä vastoin lyhyenä, ja sen koristukseksi käytettiin kukkasia tai lintujen sulkia. Korvarenkaita kannettiin myöskin, mutta ainoastaan toisessa korvassa. Tärkein koristuskeino oli kuitenkin ihon piirtäminen eli tatueraaminen. Se tapahtui siten että pienellä hammasreunaisella väriaineeseen kastetulla luuliuskalla piirrettiin ihoon neliskulmaisia, ympyräisiä tai muunlaisia kuvia.

Saarella vallitseva lämmin ilmanala vaikutti ett'eivät Tahitilaiset tarvinneet suojella itseään paljon vaatteuksilla. Usein oli vaan keskiruumis peitetty värisellä vaatteella, jota valmistettiin saarelle omituisen vadelmapuun kuoresta. Eivätkä Tahitilaiset kaivanneet pysyväisiä asumuksiakaan. Muutamat maahan pystytetyt pylväävät saivat olla majojen seininä, jotka sitten varustettiin palmupuun lehdistä tehdyllä katolla. Laattialle asetettiin heiniä ja mattoja, joilla saattoi istua päivällä ja levätä yöllä.

Suurimman osan päivää viettivät Tahitilaiset ulkoilmassa, ja oleskelivat myöskin hyvin paljon vesillä. Heidän venheensä n.s. kanot olivat tasapohjaisia pystysuorilla syrjillä ja erisuuruiset aina sen mukaan käytettiinkö niitä sotaa, kalastusta tai muita matkustuksia varten. Sota-alukset olivat suurimmat ja niitä käytettiin parittain s.o. kaksi purtta liitettiin toisihinsa vahvasti sivuilta. Pienempiä venheitä soudettiin ainoastaan, mutta suurempiin oli laitettu purjeitakin.

Mitä muuten Tahitilaisten tapoihin tulee, huomauttaa Cook heidän suuresta puhtauden noudattamisestaan. He kylpivät kolme kertaa päivässä, aamuin, keskipäivällä ja illoin; ruokaillessaan huuhtoivat he suunsa ja kätensä melkein joka suupalan jälkeen. Mainittava on myöskin heidän omituinen menettelynsä kuolleita haudatessa. Ruumiit asetettiin paarille ja annettiin mädätä muutamia kuukausia, jonka jälkeen ainoastaan luut haudattiin sitä varten erityisesti rakennettuihin *morai* nimisiin paikkoihin. Nämä hautapaikat olivat varustetut usein komeilla hautapatsailla ja saarelaiset näkyivät pitävän niitä suuressa kunniaissa.

Uskonnolliset käsitykset olivat saarelaisilla jokseen kehittyneellä kannalla; sillä he uskoivat yhden maailman luojan, vaikka kohta ajattelivat hänen alapuoellansa olevan useita alijumalia eli haltijoita. Yhteiskunnallinen järjestys oli ylimyksellinen, ja mahtavimmille ylimyksille annettiin jonkunlainen kuninkaallinen arvo. Sellainen ylimys oli myöskin Tutaha, joka sotaisen kuntansa vuoksi oli valittu kuninkaaksi, vaikka kohta hänen isänsä ja edeltäjänsä oli vielä elossa.

* * * * *

Tahitin saarelta lähdettyään kävi Cook läheisiä pienempiä saaria tarkastelemassa ja huomasi että maanlaatu sekä asukkaat olivat niissä kaikissa melkein samanlaisia. Huaheinen asukkaat tulivat häntä vastaan venheillään ja astuivat vasta sitten laivaan kun olivat nähneet siellä Tupian. Heidän kuninkaansa Oree tarkasteli ihmetellen kaikkea mitä hän näki Englantilaisilla ja ihastui kohta vieraisinsa niin että vaihtoi nimiä heidän päällikkönsä kansa kutsuen häntä omalla nimellään ja itseään

taas Cokeeksi. Uliteian ynnä kolme sen naapurisaarta otti Cook juhllallisilla tempuilla Englannin kuninkaan haltuun, löysi sitten vielä joukon pienempiä saaria ja nimitti koko ryhmän *Seurasaariksi*.

UUSI SEELANTI.

Onnellisesti oli Cook täyttänyt matkansa ensimmäisen tehtävän, Venustähden tarkastuksen. Alkuperäisen suunnitelman mukaan päätti hän jatkaa tutkimusmatkaansa ja lähti sen vuoksi elokuun alkupuolella Seurasaarilta eteläistä ilmansuuntaa kohden. Kuukauden ajan purjehdittuaan saapui hän noin 40 eteläisen leveysasteen kohdalle, mutta silloinpa nousi niin ankara myrsky että matkustajiemme täytyi hieman peräytyä ja jatkaa sitten kulkuansa länttä kohden. Kuukauden päivät saivat he sitten taas purjehtia aavalla aukealla valtamerellä. Viimeinpä nähtiin veden pinnalla puun kappaleita, irtonaisia kasveja, ja maalintuja alkoi lennellä laivan läheisyydessä. Lokakuun 5 p. muuttui vesikin väriseksi ja seuraavana päivänä tervehtivät merimiehet ilohuudoilla edessään olevaa rannikkoa.

Maa tuli yhä selvemmin näkyviin. Vuoriseudut olivat metsäisiä ja laaksoissakin nähtiin joitakuita puita. Ilmaan nousevasta savusta voitiin päättää, että seutu oli asuttua ja kun lähemmäs saavuttiin, tuli näkyviin pieniä, sievännäköisiä majoja, venheitä, jopa ihmisiäkin. Merimiehet luulivat jo saapuneensa tuolle tuntemattomalle eteläiselle mantereelle, mutta toden teolla olivat he tulleet itärannikolle *Utta Seelantia*, jonka länsipuolella oli Tasman käynyt jo v. 1642.

Cook laski laivansa ankkuriin erään joen suulle ja lähti oitis muutamien seuralaistensa kanssa rantaa kohden. Kun alkuasukkaat huomasivat sen, lähtivät he ensi alussa pakosalle, mutta tuskin oli Cook astunut Banks'in ja Solander'in kanssa maalle, kun metsästä töytäsi äkkiä neljä pitkällä keihällä varustettua miestä aikoen anastaa rannalla olevaa Englantilaisten venhettä. Muutamat pyssynlaukaukset kaatoivat kuitenkin yhden ryntääjän, jolloin muut lähtivät pakosalle. Mutta myöskin Cook näki parhaaksi sillä kertaa lähteä takasin laivaansa.

Seuraavana päivänä huomasi Cook rannalla koko joukon alkuasukkaita ja kun hän halusi hartaasti päästä heidän puheilleen, miehitti hän kolme venhettä, otti Banks'in, Solander'in sekä Tupian mukaansa ja läksi soutamaan taas rannikkoa kohden. Huolimatta keihällä ja jonkunlaisilla kivikirveillä (asukasten kielellä: *patu-patu*) varustettujen villien uhkaavista liikkeistä nousivat Englantilaiset maalle ruveten keskusteluun joen toisella puolen olevien maan-asukasten kanssa. Tupia, jonka kieltä Uusiseelantilaiset Englantilaisten suureksi mielihyväksi ymmärsivät, selitti että vieraat tulevat ystävinä, etteivät he halua muuta kuin vettä sekä ruokavaroja ja että he tahtovat maksaa kaikki rehellisesti. Siinä sitten keskusteltiin jonkun aikaa ja viimein suostuivat alkuasukkaat tulemaan joen yli. Heille tarjottiin nyt lasikoristeita ja rautaa, mutta niistäpä eivät villit pitäneet paljon lukua; Englantilaisten aseet miellyttivät heitä enemmän ja tempasipa yksi heistä tähtientutkijalta Green'iltä metsästyspuukon. Kun toisetkin rupesivat sitten osoittamaan yhä suurempaa julkeutta, täytyi Englantilaisten turvata ampumaseisinsä. Mutta siitä oli seurauksena että villit heittäysivät taas jokeen ja pakenivat sitä tietänsä Englantilaisten näkyvistä.

Näin raukenivat turhaan kaikki Cook'in yritykset ystävyiden toimeen saamiseksi alkuasukasten kanssa. Mutta kun hän tarvitsi välttämättömästi juomavettä ja kun vesi joen suullakin oli suolaista, tahtoi hän hakea jonkun toisen maallenousupaikan. Näissä tuumissa ollessaan huomasi hän kerran kaksi venhettä lähenevän rannikkoa. Nyt päätti Cook käyttää tilaisuutta hyväkseen ja ottaa vangiksi venheiden miehistön, saadakseen sitten heidät hyvällä kohtelulla puolellensa. Mutta huolimatta Tupian ystävällisistä kehoituksista, ponnistelivat alkuasukkaat viimeiset voimansa päästäkseen pakosalle ja kun toinen venheistä siitä huolimatta oli joutumaisillaan Englantilaisten käsiin, tarttui sen miehistö aseihinsa. Kahakassa, joka silloin syntyi, kaatui neljä alkuasukasta Englantilaisten luodeista; muut kolme otettiin vangiksi vedestä, jonne he olivat hypänneet tappiolle jouduttuaan. Sopiipa arvata että vangiksi joutuneiden pelko oli sanomaton, sillä he luulivat joutuvansa varman kuoleman omiksi. Mutta kun he sitten huomasivat että nuo oudot voittajat osoittivat heille mitä suurinta ystävyyttä, muuttui heidän kauhunsa pelkäksi riemuksi. Cook'in ihmisystävälliseen mieleen koski kuitenkin heidän viattomain toveriensa surma kipeästi, sillä hän ymmärsi aivan hyvin, ett'eivät villit ansainneet suinkaan kuolemaa siitä syystä kun he eivät ottaneet uskoakseen muukalaisten lupauksia. Kun vangiksi joutuneet olivat olleet jonkun aikaa Englantilaisten laivassa ja saaneet siellä lahjaksi vaatteita sekä korukaluja, pääsivät he taas maalle, taivuttaakseen siellä muitakin ystävällisemmiksi Englantilaisia kohtaan.

Mutta rauhan ja sovinnon hieromiset eivät sittenkään onnistuneet Cook'ille tässä paikassa, jonka hän sen vuoksi päätti jättää, nimittäen sen *Poverty bay'ksi* s.o. Köyhyyden lahdeksi, syystä kun sieltä oli mahdoton saada edes juomavettäkään. Hän purjehti ensin pitkin saaren rannikkoa etelää kohden, mutta kääntyi sitten alkuasukasten nurjamielisyyden ja huonon ilman takia taas pohjoseen. Seuraten entisiä jälkiään saapui hän viimein Tolagan lahteen, jonka rannalla löydettiin hyvää juomavettä ja ystävällisempiä asukkaita. Varustettuaan itsensä ruoka- ja juomatarpeilla sekä polttopuilla jatkoi Cook matkaansa pohjoseen päin, nousten tuon tuostakin maalle, tutkiakseen sen luontoa ja asukkaita.

Kun Englantilaiset olivat lähteneet ulapalle erästä Uuden Seelannin koillisrannalla olevasta lahdelmasta, jonka rannalta Cook oli tarkastanut Merkurius-tähden kulkua, nähtiin useiden venheiden lähestyvän heidän laivaansa. Kaksi venettä tuli muita lähemmä ja niissä oleva aseistettu miehistö lauleli sotauluja. Huomattuaan ett'eivät Englantilaiset pitäneet heistä paljon lukua, alkoivat laulajat viskellä kiviä laivaa vastaan. Silloin moitti heitä Tupia moisesta käytöksestä, sanoen että muukalaisilla on semmoisia aseita, joilla he heittävätkin salamoita vihollisiensa yli. Vastaukseksi vaativat villit kerskaillen Englantilaisia tappeluun, uhaten panna hengiltä joka miehen. "Me emme tahdo tapella", vastasi Tupia, "emmekä huoli teidän uhkauksistanne, sillä meillä ei ole syytä hakea riitaa teidän kanssanne ja eihän meri kuulu teille yhtä vähän kuin meidän laivallekaan". Siihen päätyikin jupakka sillä kertaa, mutta Englantilaiset kummastelivat suuresti kuullessaan noin järkevää puhetta tahitilaisen tulkkinsa suusta, etenkin kun kukaan ei ollut pyytänyt häntä puhumaan sillä kertaa.

Tämä ei ollut ainoa kerta, jolloin Englantilaiset joutuivat kinastukseen, jopa kahakoihinkin alkuasukasten kanssa.

Mutta niistä ei ollut kuitenkaan sen vaarallisempia seurauksia, sillä muutamat laukaukset Englantilaisten ampuma-aseista saivat villit melkein aina vihollisuudestaan lakkaamaan.

Vuoden 1770 alussa purjehti Cook Uuden Seelannin pohjoisimman niemen ohitse ja jatkoi sitten matkaansa etelää kohden. Purjehdittuaan komean, lumenpeittämän Mount Egmont vuoren ohi, huomasi hän että rannikko kääntyi kaarenmuotoisesti kaakkoon. Kun Englantilaisilla oli tarvis hankkia ruokavaroja ja vettä, jopa korjata laivaansakin, nousivat he maalle eräessä lahdelmassa kymmenkunnan peninkulmaa etelään siitä paikasta, jossa ennen kolme Tasman'in miestä oli joutunut villien surmattaviksi. Nyt osoittivat asukkaat kuitenkin sovinnollista mieltä Englantilaisille. Cook kysyi heiltä, oliko paikkakunnalla koskaan nähty semmoista laivaa kuin "Endeavour" oli ja teki asukasten kieltävästä vastauksesta sen päätöksen, että muisto Tasmanin käynnistä oli saarelta jo kokonaan haihtunut. Että asukkaat täällä olivat ihmissyöjiä, se havaittiin pian. Eräänä päivänä ilmestyi Englantilaisten laivaan miehiä, joilla oli mukana seitsemän ihmispäätä. Niissä oli nahka ja liha vielä jäljellä, vaan aivot, joita erittäin pidettiin herkkuna, olivat kaivetut pois. Liha oli pehmeää ja jonkunlaisten säilytysneuvojen kautta estetty pilautumasta. Banks pyysi ostaa noita päitä, vaan eipä niiden omistaja, eräs vanha mies, suostunutkaan myymään muuta kuin yhden ainoan, arvattavasti siitä syystä että Uusiseelantilaiset pitivät ihmisen päitä voiton ja urhoollisuuden merkkeinä.

Täällä sai Cook nähdä tarkemmin noita linnoituksen tapaisia laitoksia, joita hän oli huomannut muuallakin Uuden Seelannin rannikoilla ja joiden nimi alkuasukasten kielellä oli *ipa*. Ipa oli oikeastaan linnoitettu kylä, rakennettu jyrkälle vuorelle ja tavallisesti kolmelta haaralta veden ympäröimä. Luonnollisten varustusten ohessa olivat ne suojeltuina myöskin vallihautoilla ja rintavarustuksilla. Korkealta asemaltaan voivat niiden puolustajat heitellä keihäitä ja kiviä alas ryntääjiä vastaan. Mitä sotaneuvoihin tulee, huomauttaa Cook että Uusiseelantilaiset käyttivät hyökkäysaseinaan ainoastaan heittokeihäitä, tuntematta edes joustakaan, joka muuten tavataan melkein kaikilla villoilla ympäri maailman.

Helmikuun alussa purjehti Cook Uuden Seelannin molempain saarien välisen (Cook'in nimen mukaan kutsutun) salmen läpi, näyttäen siten väestölleen ett'ei tuo uusi maa ollutkaan mikään mantere, niinkuin he luulivat, vaan saari, jota alkuasukkaat nimittivät *Saheinomauviksi*. Oli vielä jäljellä tutkia saaren eteläpuolella oleva maa, jota sanottiin *Tevai Punamuksi*.

Eteläinen saari näytti kaikkialla vuoriselta ja hedelmättömältä. Siitäpä syystä oli maakin harvaan asuttua ja Cook arveli siihen syyksi senkin, että elatusaineiden puute pakoitti villoja julmiin hävityssotiin keskenään. Pysyen kauempana rannalta purjehtivat Englantilaiset eteläisenkin saaren ympäri ja saapuivat taas onnellisesti Cook'in salmeen ilman että mitään merkillisempää sillä retkellä tapahtui.

Näin oli siis saatu selville että Uusi Seelanti oli saari eikä kuulunut mihinkään "tuntemattomaan eteläiseen mantereeseen" niinkuin ennen oli arveltu. Cook olisi nyt mielellään ryhtynyt tutkimaan, oliko tuollaista eteläistä mannerta olemassakaan, vaan talven tulo ja hänen laivansa huono kunto ei myöntänyt sellaista tutkimusmatkaa. Ei auttanut siis muuta kuin lähteä palausretkelle Eurooppaan, ja sen päätti Cook tehdä ohjaamalla laivansa yhä enemmän länttä kohden, niin että hän matkalla voisi käydä Uuden Hollannin itärannalla, jota myöten sitten sopisi purjehtia pohjoista kohden.

* * * * *

Myöskin Uuden Seelannin maasta ja kansasta on Cook antanut tärkeitä tietoja, joista tässä mainittakoon pääasiallisimmat.

Niinkuin jo mainittiin, oli eteläinen saari enimmäkseen jylhää vuorimaata, vaan pohjoinen sitä vastoin luonnoltaan kauniimpaa; sillä siellä nähtiin mäkien ja vuorien ohella tasankoja ja laaksoja, joissa kasvoi

metsää ja lirsi pieniä, kirkasvetisiä puroja. Eläinkunta oli köyhää, sillä tuskinpa siellä tavattiin muuta kuin rottia ja koiria. Sitä rikkaampi oli sen sijaan kasvikunta. Etenkin veti Englantilaisien huomiota puoleensa eräs hampullaji (*Phormium tenax*), jonka lehdistä asukkaat valmistivat vaatetta ja vahvaa nuoraa. Siitä tekivät he niinikään kalaverkkonsa siten vaan että kasvin lehdet leikattiin kapeiksi säikeiksi ja solmittiin sitten silmukoille. Samasta kasvista saatiin myöskin, vaikka toisella tavoin valmistettuna, hienoa lumivalkeaa kangasta.

Uusiseelantilaiset olivat voimakasta ja rotevaa kansaa, joka ei pitänyt aivan paljon lukua ulkonaisen elämän hienoudesta, mutta ei ollut myöskään ihan väliäpitämätönkään siinä suhteessa. Tatueraamistapa oli yleinen ja ihmeekseen huomasivat Englantilaiset, että miehet osoittivat tämän kaunistuskeinon käyttämisessä enemmän turhamielisyyttä kuin naiset. Tukkinsa voitellivat he linnun- tai kalanrasvalla, joka kuitenkin aikaa myöten levitti ympärilleen jokseenkin vastenmielistä hajua. Muista koristusneuvoista mainittakoon korvakoristeet, joina käytettiin mitä erilaisimpia esineitä, niinkuin kalanluita, puupalasia, höyheniä, kangaspalasia y.m. Verhona käytettiin kaksi vaatepalaa, joista toinen ulottui hartioilta polviin saakka ja toinen oli kiedottu keskiruumiin ympäri. Naisten pukine oli muuten samanlainen kuin miestenkin.

Uusiseelantilaiset elättivät itseään kalastuksella ja maanviljelyllä; pellot olivat tarkkaan eroitettuja toisistaan aituuksilla. Asumuksien rakentamiseen ei uhrattu tavallisesti paljon vaivaa. Maahan pystytetyt heinäkasveilla täytetyt patsaat olivat seininä ja katto muodostettiin yhtä yksinkertaisesti. Venheet ja alukset rakennettiin sen sijaan sitä keinollisemmin. Ne olivat pitkiä ja kapeita; suurempiin mahtui aina 100 mieheen asti ja väliin yhdistettiin kaksi alusta yhdeksi. Koristukseksi leikattiin niihin kaikenlaisia piirroksia ja keulapuolella nähtiin niissä tavattoman pitkällä kielellä varustettuja ihmisen pään kuvia, jotka muuteukin olivat niin rumia kuin vaan mahdollista.

Uusiseelantilaiset kuuluivat samaan kansanheimoon kuin Seurasaarienkin asukkaat ja puhuivat melkein samaa kieltäkin. Vanha tarina kertoo että *Maorit* vaelsivat (noin 1300 paikoilla jälk. Kr.) Sandwich-saarilta Uuteen Seelantiin, tunkien tieltään sen alkuperäiset asukkaat. Myöhempi tutkimus on levittänyt yhä enemmän valoa kansanvaelluksiin Tyynen meren saarissa, mutta Cook'in ansioksi on kuitenkin luettava että hän ensiksi on koonnut sitä seikkaa koskevia satuja. Luonteeltaan olivat Uuden Seelannin asukkaat raaemmat kuin Tahitilaiset, mutta sen sijaan myöskin uljaammat ja tavoiltaan puhtaammat. Kunkin heimon jäsenet asuivat vahvasti varustetuissa kylissään ja olivat keskenään mitä paraimmassa sovussa, vaan osoittivat sitä suurempaa julmuutta vihollisiansa kohtaan. Vangiksi joutuneille ei suotu mitään armoa, vaan tapettiin säälimättä ja syötiin sitten voiton kunniaksi vietetyissä juhlissa. Kun Uusiseelantilaiset pitivät vihollisinaan kaikkia muukalaisia, voimme helposti ymmärtää, minkä tähden he katselivat karsain silmin Englantilaisiakin.

UUSI HOLLANTI.

Maaliskuun lopulla jätti Cook Uuden Seelannin taaksensa ja saapui jo seuraavan kuun keskipaikoilla Uuden Hollannin rannikolle, jonka Englantilaiset luulivat olevan yhteydessä Tasmanin löytämän Van Diemenin maan kanssa. Seuraten matalavuorista, harvametsäistä rannikkoa, purjehti Cook pohjoista kohden etsien soveliasta maallenusupaikkaa. Sieltä täältä nousevasta savusta huomasi hän että maa oli asuttua ja kohtapa saatiin nähdä kirjaviksi maalattuja asukkaitakin, jotka olivat varustetut keihäillä ja jonkunlaisilla turkkilaisen miekan kaltaisilla puisilla heittoaseilla (bomerangeilla).

Erään lahden rannalla koettivat Englantilaiset päästä lähempään yhteyteen näiden asukasten kanssa. Mutta niinpian kuin he olivat lähestyneet maata, pötkivät villit pakosalalle, paitsi kaksi miestä, jotka jäivät paikoilleen asettuen rohkeasti Englantilaisia vastustamaan. Uhkaavan näköisinä heiluttivat he aseitaan huutaen kielellä, jota ei Tupiakaan ymmärtänyt. näitä rohkeita rannikkonsa puolustajia oli mahdoton saada suostutetuiksi sovinnollisilla keinoilla; heitä vastaan oli käyttäminen ampuma-aseita. Kun toinen heistä oli saanut haavan jalkaansa, pakeni hän eräasen mökkiin, vaan tuli kohta sieltä takasin kilvellä varustettuna ja ryhtyi uudelleen taisteluun yhdessä toverinsa kanssa. Kohta näkivät villit kuitenkin heikkoutensa ja pakenivat. Englantilaiset nousivat silloin maalle, tutkivat tyhjiksi jätettyjä asumuksia ja koettivat kaikin tavoin päästä yhteyteen asukasten kanssa. Se oli kuitenkin turhaa, sillä villit karttoivat huolellisesti uusia tulokkaita. Kahdeksan päivää viettivät Englantilaiset kuitenkin seudussa, kutsuen sen *Botany-bayksi* s.o. Kasvilahdeksi, syystä kun kasvullisuus siellä oli mitä runsaimpia.

Cook purjehti yhä pohjoista kohden seuraten rantaa parin peninkulman päästä. Matka oli erittäin yksitoikkoista, jopa kävi vaaralliseksi noiden monilukuisten karien ja koralliluotojen kautta, jotka ulottuivat pitkin Uuden Hollannin koillisrantaa aina Uuteen Guineaan asti. Kuohuen loiskuivat meren aallot noita purjehtijalle vaarallisia kareja vastaan, jotka muodostavat välilleen ainoastaan soukkia kulkuväyliä. Joskus nousivat Englantilaiset maalle, koettaen päästä alkuasukasten yhteyteen, mutta yhä vaan huonolla menestyksellä. Cook nimitti kuivan, jokia kaipaavan rannikon *Uusi-etelä-Wales'iksi*,

arvellen ettei siellä ollut mitään, joka voisi houkutella eurooppalaisia uudisasukkaita; hätäisellä tarkastusmatkallaan ei hän huomannut että seutu oli kivennäistuotteiden suhteen maailman arvokkaimpia.

Moni salakari oli onnellisesti vältetty kun "Endeavour" kesäkuun 10 p:nä äkkiä illan hämärässä törmäsi 16 eteläisellä leveysasteella eräälle luodolle, pääsemättä siitä sen etemmäksi. Asema oli vaarallinen, sillä koralliluodot ovat teräväkärkisiä ja pianpa huomasiivatkin merimiehet kauhukseen että osa köliä ja muutamia lautoja laivan kupeesta oli irtautunut ja uiskenteli nyt rajusti loiskuvilla meren aalloilla. Viipymättä ryhdyttiin toimiin laivan irti saamiseksi ja siinä tarkoituksessa koetettiin sitä saada keveämmäksi heittämällä mereen kaikki mikä suinkin ei ollut välttämättömästi tarpeellista. Mutta ponnistukset olivat turhat, sillä karille joutuminen tapahtui vuoksen aikana, jonka tähden merimiestemme oli odottaminen pakoveden ohimenoa, koettaakseen sitten taas parastaan seuraavan vuoksen aikana. Epätoivoisen yön jälkeen valkeneva päivä näytti vielä selvemmin tilan vaarallisuutta. Koralliluoto oli murtanut laivan pohjaan reiän ja sisään tulleen veden poistamiseksi täytyi käyttää kolme pumppua. Rannikko oli monen peninkulman päässä ja lähestöllä ei näkynyt mitään saartakaan, jonne olisi voitu pelastua yhä enemmän uhkaavasta vaarasta. Toivottomuus oli yleinen, sillä vaikka laiva olisikin saatu irralleen, täytyi sen lyhyen ajan kuluttua vajota, kun tuo pohjassa oleva ammottava reikä olisi päästänyt veden vapaasti sisään virtaamaan.

Mutta vaikka vaara olikin suuri eivät Cook'in miehet kadottaneet malttiaan ja kuuliaisuuttaan päällikkönsä kohtaan, niinkuin usein semmoisissa tilaisuuksissa tapahtuu. Ja kun sitten puolenpäivän aikana vuoksen tullessa taas ryhdyttiin pontevasti toimeen laivan irtisaamiseksi, onnistuttiinkin siinä viimein ja ilokseen huomasiivat matkalaiset ett'ei reikä päästänyt enemmän vettä sisään kuin korallisaarella ollessakaan. Kun sitten erään Monkhouse nimisen upseerin kekseliäisyydellä aukko oli saatu jokseenkin tyydyttävällä tavalla tukitukseksi, lähdettiin liikkeelle rannikkoa kohden, jotta siellä voitaisiin ryhtyä laivan korjaustyöhön.

Kesäkuun 17 p:nä saavuttiin erään pienen joen varrelle, jossa ryhdyttiin laivaa korjaamaan. Täällä pääsivät Englantilaiset viimeinkin lähempään yhteyteen alkuasukasten kanssa. Ensi alussa osoittivat villit jonkunlaista ystävyyttä Englantilaisia kohtaan, mutta riitannuttuaan sitten Cook'in miesten kanssa muutaman kilpikonnan omistuksesta, lähtivät he suutuksissaan tiehensä, syyttäen matkalaistemme leirin ympärillä olevan heinikon tuleen ja hävittäen siten paljon heidän irtainta omaisuuttaan. Tässä seudussa, joka oli erittäin rikas eläimistä, näkivät Englantilaiset ensikerran noita suuria takajaloillaan hyppeleviä kenguru-eläimiä, joiden liha antaa maukasta ravintoainetta.

Saatuaan laivansa korjatuksi jatkoi Cook matkaansa pitkin Uuden Hollannin koillisrantaan monilukuisten luotojen ja salakarien läpi, jotka vielä meidän aikoinamme, vaikka kartoitettuinakin, tekevät merimiehille suurta haittaa. Elokuun 21 p:nä purjehti hän Uuden Hollannin pohjoisimman kärjen Kap York'in ohi, nousi sitten maalle ja omisti Englannin kuninkaalle Uusi-etelä-Wales'in.

Pikimiltään oli siten Cook tehnyt ensimmäiset tutkimuksensa Uuden Hollannin rannikoilla. Maan eteläpuoli ja sen sisäosat olivat tosin vielä tuntemattomat, mutta siitä huolimatta on Cook antanut jokseenkin tyydyttäviä tietoja tämän uuden maaosan [Kun myöhemminkään ei löydetty tuota tuntematonta "eteläistä mannerta" eli Australiaa, on U. Hollantia ruvettu sillä nimellä kutsumaan.] luonnonlaadusta ja asukkaista, ainakin sen verran mikä koskee sitä osaa, jossa hän oli käynyt. Uusi Hollanti oli joko tasaista tai matalakukkulaista maata, jossa sai turhaan hakea korkeampia vuoria tai virtoja. [Myöhemmin aikoina on löydetty kuitenkin Uudessa Hollannissa vuoriseturia ja suurempia jokiakin.] Maanlaatu oli melkein kaikkialla kuivaa hiedikkoa ja viljelykselle sopimatonta. Eläinkunta oli köyhä; villoilla oli ainoastaan puolikesyjä koiria ja kesyttöminä nähtiin siellä suuria australialaisia reppurottia n.s. kengurueläimiä. Lintuja oli paljon ja monet niistä erittäin kauniita väriltään n.k. papukajjat, kakadulinnut, monenlaatuiset kyyhkyset y.m. Merieläimiä oli runsaasti ja paitsi kaloja pyysivät alkuasukkaat vedestä kilpikonnia, vesilintuja y.m.

Asukkaita oli hyvin harvassa. Heidän ihon värinsä oli tumman ruskea, vaan näytti usein savun ja lian vaikutuksesta mustalta. Vaatteita eivät alkuasukkaat käyttäneet, vaan koristelivat sen sijaan ruumistaan punasen ja valkean värisillä poikkijuovilla; mieluisimpana koristusneuvona pitivät he kuitenkin pientä sieramien väliseinän läpi pistettyä luupalasta.

Alkuasukkaat eivät rakentaneet mitään pysyviä asuntoja, sillä he kuljeskelivat paimentolaisten tavoin paikasta toiseen. Botanylahdessa, jossa majat olivat parhaiten rakennetut, olivat ne yhtähyvin niin matalat, ett'ei mies voinut mitenkään ojentua niissä suoraksi. Ne rakennettiin siten että taipuvien puunoksien molemmat päät pistettiin maahan ja päällystettiin palmun lehdillä sekä puun kuorella. Myöskin venheet olivat pienet ja huonotekoiset.

Samoin kuin elämäntavoissaan, olivat alkuasukkaat henkisessäkin suhteessa hyvin alhaisella kannalla; mikään ei voinut kiinnittää heidän huomiotaan eikä herättää heidän mielitekojaan. Tupiakin näkyi surkuttelevan heidän alhaista kantaansa kutsuen heitä "köyhiksi raukoiksi". Mutta vaikka Uuden

Hollannin asukkaat seisovatkain näin alhaisella sivistyksen portaalla, eivät he kuitenkaan olleet kaikkia avuja vailla. Täytyipä Englantilaisten ihmetellä sitä taitoa, jolla he pyysivät merikalvoja, heidän tarkkuuttaan keihään heitossa ja sitä keveyttä, jolla he hankkivat itselleen tulta kahta puupalasta vastakkain hieromalla.

* * * * *

Uuden Hollannin rannikolta purjehti Cook Torresin salmen kautta *Uuden Guinean* länsipuolelle ja nousi siellä maalle syyskuun 3 p:nä. Mutta tuskin olivat Englantilaiset astuneet muutamia askelia rannalla, kun metsiköstä töytäsi kolme villiä huutaen ja heiluttaen kädessään jonkunlaisia putkia, joista leimahti tulta, aivan kuin niissä olisi ollut ruutia, mutta mitään paukausta ei kuitenkaan kuulunut. Englantilaisten täytyi puolustaa itseään päällekkarkausta vastaan ampuma-aseillaan. Seurauksena oli että villit karkoitettiin, mutta myöskin Cook katsoi parhaaksi palata laivaansa. Siellä huomasi hän kuinka alkuasukkaat keräytyivät sadottain rannalle heiluttaen putkia ja vaatien Englantilaisia taisteluun kanssaan. Ulkokuodoltaan olivat he Uuden Hollannin asukasten kaltaisia ja kävivät niinkuin nekin vaatteettomina. Huolimatta miestensä pyynnöstä ei Cook tahtonut sen tarkemmin tutkia Uuden Guinean rannikoita eikä tuota omituista tuliputki-ilmiötä, vaan ohjasi matkansa itä-Intian saaristoon.

Bataviassa korjattiin taas rapistunutta laivaa ja Englantilaisten täytyi sitä varten oleskella siellä jonkun aikaa. Mutta epäterveellinen ilma vaikutti pian että moni heistä sairastui ja heitti henkensä; kuolleiden joukossa olivat muiden muassa Monkhouse, Tupia ja pikku Tajets (matkalla kuoli sitten myöskin tähtientutkija Green).

Bataviasta lähti Cook syyskuun lopulla ja purjehti Hyvän Toivon niemelle, jossa hän sai tarpeellista apua sekä sairailleen että huonoon kuntoon joutuneelle laivalleen. Kesäkuun 12 p:nä v. 1771 saapui hän viimeinkin kotimaansa rannalle Dowerin kaupungin edustalle, oltuaan poissa isänmaastaan lähes kolme vuotta. Monta vaaraa oli hän saanut kokea matkallaan, mutta suurella nerolla ja mielen lujuuksellaan oli hän osannut ne voittaa.

COOK'IN TOINEN MATKA.

1772-1775.

Kotiin palattuaan lähetti Cook kertomuksen Venustähden kulusta auringon ohi Lontoon tiedeseuralle, joka mielihyvällä tunnusti hänen suuret ansionsa. Sen jälkeen ryhtyi hän järjestämään kokoomiansa tietoja Tyynen meren vesistä ja saarista antaakseen koko matkastaan täydellisen kertomuksen; mutta siitä toimestaan täytyi hänen kuitenkin kohta luopua, sillä hänen apuaan ja taitoaan tarvittiin muihin, tärkeämpiin hankkeisiin.

Eteläinen mannermaa ei ollut, näet, vielä kokonaan kadonnut ihmisten mielestä ja kun Cook äsköisellä matkallaan oli näyttänyt ett'ei Uusi Seelanti yhtä vähän kuin Uusi Hollantikaan kuulunut tuohon mantereeseen, ruvettiin nyt väittämään että se olisi muka löydettävänä jossain etelämpänä. Kun sen lisäksi suurin sanoin puheltiin siitä hyödystä, joka semmoisen mantereen löydöstä olisi vuotava koko maalle, päätti Englannin hallitus varustaa uuden tutkimusmatkan Tyynen meren vesille. Siinä tarkoituksessa kääntyi se nyt Cook'in puoleen tarjoten hänelle päällikkyyttä aiotulle retkelle, johon tarjoukseen Cook mielellään suostuikin.

Retkeä varten varustettiin kaksi laivaa, joista suurempi "*Resolution*" niminen sai komentajakseen Cook'in ja pienempi "*Adventur*" uskottiin taas kapteeni Furneaux'in johtoon. Matkavarustukset tehtiin hyvin huolellisesti. Ruokavaroja otettiin mukaan kahdeksi ja puoleksi vuodeksi ja meritautia (keripukkia) vastaan oli matkueella tehollisia varukeinoja, niinkuin maltaita, hapankaalia, sitruunin mehua, senappia y.m. Paitsi päällikkökuntaa seurasi Cook'ia tälläkin retkellä tiedemiehiä ja maalareja; edellisistä mainittakoon kaksi saksalaista luonnontutkijaa (isä ja poika) nimeltä Forster.

Ennen lähtönsä sai Cook hallitukselta tarkan matkasuunnitelman. Sen mukaan oli hänen ensin purjehtiminen Hyvän Toivon niemelle ja sieltä sitten eteläistä ilman suuntaa kohden 54:nen leveysasteen kohdalla olevalle Circoncision niemelle, jonka luultiin kuuluvan eteläiseen mantereeseen. Löydettyään sen pitäisi hänen seurata uuden mantereen rannikkoa, tutkia sen luontoa sekä asukkaita ja ottaa tarkat tiedot kauppa- ja meriliikettä koskevista seikoista. Sitten sopisi hänen tehdä retkiä sekä itään että länteen, aina asianhaaran mukaan, lähetä etelänapaa ja viipyä kaikkialla niin kauan kuin merimiesten terveydentila ja elatusvarat vaan sallisivat. Jos taas mitään Circoncision-nimistä nientä tai

saarta ei olisikaan olemassa, pitäisi Cook'in purjehtia niin paljon kuin mahdollista etelään, kääntyä sitten itään tutkiakseen uusia maita sekä saaria ja saapua sitten maapallomme ympäri purjehdittuaan takasin Hyvän Toivon niemelle. — Niinkuin näkyy oli matkasuunnitelma monipuolinen ja vaikea; sen tyydyttävää ratkaisua varten tarvittiin todellakin Cook'in neroa ja taitoa.

* * * * *

Heinäkuun 13 p:nä v. 1772 lähti Cook molemmilla laivoillaan Englannista ja saapui puolenkolmatta kuukauden perästä Hyvän Toivon niemelle. Noudattamalla kaikkia varovaisuuden keinoja oli hän osannut pysyttää miehistönsä niin hyvässä terveydentilassa ett'ei yksikään heistä sairastanut matkalla. Kap-kaupungissa saatiin ruotsalainen luonnontutkija Sparrman yhtymään matkueeseen, jonka jälkeen laivat lähtivät edelleen purjehtimaan eteläistä ilmansuuntaa kohden.

Marraskuu oli käsissä, siis kesäinen aika täällä maapallomme etelä-osissa. Mutta entisestä kokemuksestaan tiesi Cook kuitenkin että pakkanen näillä tienoin alkaa ahdistaa paljon pikemmin kuin samoilla leveysasteilla päiväntasaajan pohjoispuolella. Kuukauden lopulla muuttuikin ilma äkkiä kylmäksi, merimiesten terveydentila huononi ja moni Kap-kaupungista otettu elukka heitti henkensä.

Joulukuun 30 p:nä nähtiin 50 ast. ja 40 min. kohdalla eteläistä leveyttä ensimmäiset ajojääät. Väliin muodostivat ne vuorentapaisia möhkäleitä, joista yksikin sanotaan olleen noin 2,000 jalkaa pitkä ja parisataa jalkaa korkea. Meren aallot löivät hirvittäväällä voimalla näitä jäävuoria vastaan loiskuen toisinaan niiden yli ja pudoten sitten vuoren toiselta puolen hienona vesi-utuna mereen. Useinpa näyttivät nuo suunnattomat jäämöhkäleet todellisilta saarilta, joiden päällä oleskeli joukottain pingviinejä ja muita vesilintuja.

Eräänä päivänä joulukuun keskipaikoilla huomasivat Englantilaiset että kova virta kuletti laivaa. Vanhempi Forster laskeutui silloin erään toisen matkalaisen kanssa venheeseen mitatakseen virran nopeutta, mutta samassa joutuivat venheessä olijat sumun peittoon ja kadottivat laivat näkyvistään. Saivatpa he sitten kauan harhailta meren selällä ilman elatusvaroja ja muita pelastusneuvoja, kunnes heidän korviinsa viimeinkin kaikui kellon ääni; he sousivat kaikin voimin ääntä kohden ja saapuivat siten viimein "Adventuriin".

Siihen aikaan luultiin yleisesti että ajojääät muodostuvat merenlahdissa ja jokien suilla, josta syystä matkalaisemmekin tekivät sen johtopäätöksen että tuon jää-alueen eteläpuolella on välttämättömästi maata. Sinne oli siis haettava pääsypaikka jäiden läpi ja siinä tarkoituksessa teki Cook retkiä sekä idän että lännen puolelle. Mutta kun läpipääsyä ei löytynyt, päätti hän jäätikön kiertämällä ratkaista kysymyksen eteläisen mantereen olemisesta tai olemattomuudesta. Pahaksi onneksi oli kuitenkin keskikesä jo ohitse ja pakkanen kävi päivä päivältä yhä ankarammaksi. Keripukin oireita alkoi ilmaantua ja tauti saatiin ehkäistyksi ainoastaan suurimmalla varovaisuudella. Kun sitten Cook'issa pääsi se ajatus yhä enemmän vakaantumaan ett'ei jäiden takana ole mitään manteretta, päätti hän joulukuun lopulla purjehtia ainoastaan Circoncisionin meridianin kohdalle. Mutta kovan myrskyn takia ei sekään yritys onnistunut. Ja kun sitten pohjoispuolellakin huomattiin suunnattomia jäävuoria, jotka uhkasivat sulkea laivalta paluumatkan, käänsi päällikkömme pelkäämättä laivansa suoraan etelää kohden ja purjehti sen leveysasteen yli, jolla Circoncisionin arveltiin olevan, todistaen siten, että jos semmoista paikkaa oli olemassa, niin ei se voinut olla muuta kuin pienenlääntä saari eikä mikään mannermaan osa.

Kun sitten tammikuun keskipaikoilla (v. 1773) oli päästy eteläisen napapiirin yli, huomasi Cook harmikseen että Adventur-laiva oli matkalla häipynyt "Resolutionista". Turhaan odotteli hän sitä pari päivää, antaen kanuunain laukauksilla merkkejä ja pitäen koko yön valkeata laivan kannella, Adventuria ei kuulunut ja Resolutionin täytyi jatkaa matkaansa yksinään. Tällä matkalla olivat Englantilaiset tilaisuudessa ihailemaan näiden seutujen omituista luonnonilmiötä n.s. eteläisiä revontulia. Ne ilmestyivät siten että kierteisiä viivoja kohosi taivasta kohden levittäen ympärilleen yhä enenevää kirkkaan vaaleata valoa, joka loistollaan teki tähdetkin melkein näkymättömiksi.

Mutta sen ohessa kävi ilma vaan yhä kylmemmäksi ja yöt pitenivät. Kun Cook huomasi ettei hän myöhäisen vuodenajan takia voisi menestyksellä jatkaa matkaansa kauemmaksi napaseuduille päin, kääntyi hän maaliskuun keskipaikoilla itään ja viimein koilliseen, saapuen siten saman kuun lopulla *Uuden Seelannin* rannikolle, jonne Adventurinkin oli määrä pyrkiä siinä tapauksessa että laivat matkalla häipyisivät toisistaan.

* * * * *

Cook nousi maalle ensin Dusky-lahden rannalla, jonne hän istutti kaaliksia ja jätti muutamia kotieläimiä. Sitten purjehti hän Uuden Seelannin molempia saaria eroittavaan salmeen ja tapasi siellä (toukokuun keskipaikoilla) suureksi ilokseen "Adventurin". Sen kapteeni Furneaux oli matkatovereistaan erottuaan purjehtinut hiukan pohjoisemmalta kuin Cook ja saapunut Van Diemen'in

maan ohitse huhtikuussa, kuningatar Charlottan salmeen, jonne nyt hänen matkatoverinsakin tulivat.

Jätettyään kuningatar Charlottan salmen samoin kuin Dusky-lahdenkin rannoille muutamia kotieläimiä ja eurooppalaisia kasvilajeja, lähtivät Englantilaiset taas merelle kaakkoa kohden. Keripukin takia täytyi heidän kuitenkin ohjata kohta laivansa itään ja kun sillä ilmansuunnalla ei ollut toivottavissa mitään maata ja kun meritauti alkoi yhä kovemmin rasittaa miehiä, katsoivat päälliköt parhaaksi kääntyä pohjosta kohden. Ilmanala muuttui sitä lämpimämmäksi mitä enemmän pohjoiseen saavuttiin; myrskyt lakkasivat ja matkalaisemme yli leveni kirkkaansininen taivas. Se kaikki vaikutti virkistäväisesti taudin rasittamien merimiesten mieliin. Kääntöpiirin yli mentyä saavuttiin *Matalien* eli *Vaarallisten* saarien läheisyyteen, jossa matkalaisemme olivat vähällä kärsiä haaksirikon. Äkkinäinen tuulen puuska ajoi, näet, heidän laivansa lähellä olevaa koralliriuttaa kohden ja ainoastaan Cook'in taitavat liikkeet pelastivat heidät vaaraan joutumasta.

Nyt saavuttiin *Tahitin* itärannalle. Siellä tapasi Cook monta vanhaa tuttuaan, jotka osoittivat tulokkaille yhtä suurta ystävyyttä kuin ennenkin, mutta eivät olleet myöskään unohtaneet pahaa näpistelemistapaansa. He kyselivät Banks'ia ynnä muita osanottajia Englantilaisten edelliseen matkaan; joku kysäsi Tupiaakin, mutta saatuaan kuulla hänen kuolemansa, näytti kysyjä tyytyväiseltä eikä udellut enää mitään vainajasta. Täällä sai Cook myöskin tietää että suurin osa hänen vanhoista ystävistään, niiden joukossa itse Tutahakin, oli surmattu sisällisessä sodassa, että nyt saaren suuremman puoliskon kuninkaana oli *Otu* niminen mies ja että pienempää osaa hallitsi *Ahitua*.

Kuningas *Ahitua* halusi päästä Cook'in puheille ja tulikin hänen luokseen suuren seurueen kanssa. Ulkomuodoltaan oli hän upea, mutta samalla hiukan epäluuloisen näköinen. Kun tavalliset kohteliaisuuden temput molemmin puolin olivat toimitetut ja lahjat vaihdetut, ryhdyttiin keskusteluihin. Kuninkaan seuralaisista veti Englantilaisten huomiota enimmin puoleensa eräs *Stee* niminen tavattoman lihava ja omituisesti tatueerattu mies, joka näytti olevan suuressa arvossa, sillä *Ahitua* tiedusteli hänen neuvojaan melkein kaikissa asioissa. *Stee* kyseli muun muassa Englantilaisia heidän uskonnostaan. Kuultuaan että he tunnustivat yhden ainoan Jumalan, joka on luonut maailman ja jonka puoleen he kääntyvät rukouksissaan, näytti Tahitilainen tyytyväisen näköiseltä ja selitti että saarelaiten uskonnolliset käsitykset olivat jotenkin samanlaiset. Sillä aikaa kuin *Stee* keskusteli näistä seikoista Englantilaisten kanssa, veti kuninkaan huomiota puoleensa Cook'in taskukello. Kuultuaan sen nakutuksen, sanoi hän: "se puhuu", ja kysyi sitten, mitä semmoisella kapineella tehtiin. Kun hänelle selitettiin että se mittaa aikaa niinkuin aurinkokin, nimitti hän sen kohta "pikku auringoksi" osoittaen siten selityksen täydellisesti käsittäneensä.

Matavain-lahdessa otettiin Englantilaisia mitä ystävällisimmin vastaan; siellä oppivat he myöskin tuntemaan *Otu* kuninkaan, joka oli hyvänsävyinen, vaikka kohta hiukan arkaluontoinen mies. Tuskinpa hän alussa tohti lähestyäkään Englantilaisia, mutta tuli sitten kuitenkin seuralaistensa kanssa heidän laivaansa, jossa etenkin mukavat tuolit miellyttivät tahitilaisia ylimyksiä. Kun laivassa oli aterioitu, annettiin *Otulle* lahjaksi eurooppalaisia kotieläimiä, jonka jälkeen kuningas poistui seurueineen vierastensa parista.

Läheisellä *Huaheinen* saarella tapasi Cook vanhan tuttunsa *Oree* kuninkaan, joka ihastuneena syleili päällikköämme ja itki ilosta. Tällä saarella joutui kuitenkin *Sparrman* eräällä kasvintutkimusmatkallaan muutamain alkuasukasten ryöstettäväksi ja oli kadottaa samalla henkensäkin. Kun *Oree* kuuli tapauksesta, ryhtyi hän pontevasti toimeen rosvojen ilmisaamiseksi ja onnistuikin siinä viimein. Sitä ennen olivat Englantilaiset kuitenkin kerenneet lähteä saarelta vieden mukaansa suuressa määrin sikoja, siipikarjaa ja hedelmiä. Seurasipa Englantilaisten mukana eräs *Omai* niminen saarelainenkin, jonka Cook vei kotimaallensa ja esitteli siellä kuninkaalle ynnä muille ylhäisille miehille. *Raiatean* saarelta seurasi Englantilaisia toinenkin alkuasukas nimeltä *Ödidi*.

Seurasaarilta lähtivät Englantilaiset syyskuun 17 p:nä länteenpäin ja saapuivat lokakuun alussa eräasen saariryhmään, jossa jo *Tasman* oli käynyt v. 1643 ja jonka he nyt nimittivät ystävällisen vastaanoton vuoksi *Ystävyyssaariksi*. Luonto oli suonut runsaasti lahjojaan näille saarille, jossa kokospalmu, leipäpuu, sokeriputki ja jamsikasvi hyvin menestyivät. Tavat ja viljelys olivat jokseenkin samanlaiset kuin Tahitillakin, mutta asukkaat näyttivät olevan hieman korkeammalla kehityksen kannalla. Ihmiskasumukset eivät olleet ryhmissä, vaan yksitellen aituuksilla toisistaan eroitettujen viljelysmaiden välillä. *Tongasaarella*, joka on kaikista suurin, näkivät Englantilaiset jonkunlaisen temppelekin, joka seisoi korkealla alustalla ja oli muuten rakennettu samaan tapaan kuin asumuksetkin s.o. seinät olivat muodostetut maahan pystytetyistä pylväistä ja katos palmunlehdistä. Sisässä nähtiin kaksi huonosti veistettyä puukuvaa, joiden oikeata merkitystä ei Cook kuitenkaan saanut selville.

Tongasaarella näki Cook myöskin kuninkaan. Hän istui paikallaan liikkumatta ja niin naurettavan synkän näköisenä, että Englantilaiset luulivat häntä ensialussa mielipuoleksi. Tervehdyksiin ja kysymyksiin ei hän vastannut mitään; ja kun Englantilaiset sitten antoivat hänelle lahjojansa, salli hän

ripustaa ne ympärilleen puhumatta kuitenkaan yhtään sanaa. Seuraavana päivänä lähetti tuo synkkä hallitsija sentään Cook'ille banaaneja ja paistetun si'an, sanoen että ne olivat lahjoja saaren "arikilta" laivan "arikille".

Vietettyään muutamia päiviä Ystävyysaarilla, ohjasi Cook matkansa jälleen Uuteen Seelantiin sieltä juomavettä noutaakseen uutta eteläistä retkeä varten. Matkalla erotti ankara myrsky hänen laivansa Adventur'ista, jota hän ei enää tavannutkaan ennenkuin vasta Englannissa. Tehtyään tarpeelliset varustukset Uudessa Seelannissa ja jätettyään sinne joukon koti-eläimiä, lähti hän liikkeelle marraskuun 26 p:nä jäiden täyttämiä eteläisiä vesiä kohden.

* * * * *

Matka oli erittäin vaivaloinen, sillä merimiehet olivat väsyneinä entisistä vaivoistaan jo vähemmän kykeneviä taudin puuskauksia kestämään. Tällä kertaa voitiin kuitenkin purjehtia aina 60 leveysasteelle saakka, ennenkuin ajojaitä alkoi ilmestyä. Nepä olivat outoja esineitä Ödidille, joka nimitti jäätä valkeaksi maaksi ja lumisadetta valkeaksi sateeksi; mutta enimmin kaikista ihmetteli hän tuota eteläseudun pitkää valonaikaa. Eipä hän tahtonut uskoa omia silmiäänkään ja vakuutti, että jos hän kansalaisilleen kertoisi alituisesta päivän valosta ja "kovasta sateesta", (s.o. rakeista) pitäisivät he häntä valehtelijana. Saipa hän sitten tarpeeksi tilaisuutta tottuakseen semmoisia kummia näkemään, sillä Cook laski laivansa aina 71 etel. leveysasteelle saakka. Mutta kun ruokavarat vähenivät ja pakkanen alkoi yhä ankarammin ahdistella, päätti Cook (helmik. 5 p:nä v. 1774) lähteä palausretkelle, arvellen että jos mannermaata etelämpänä olisikin, tekee jää pääsyn sinne mahdottomaksi. Tämä päätös herätti yleistä riemua, sillä laivassa oli melkein joka mies sairaana vilusta tai meritaudista; Cook itsekin sai olla viikonpäivät kovasti kipeänä.

Palausmatkalla saavuttiin maaliskuun 11 p:nä *Pääsiäissaarelle*, jossa hollantilaiset olivat jo sitä ennen käyneet. Sen rannoilla nähtiin tummia, murtuneita kallionlohkareita, jotka luultiin sisältävän rautaa ja joissa havaittiin jälkiä tulivuoren vaikutuksista. Saari oli muuten niukka kasvullisuudesta. Sen asukkaat puhuivat samaa kieltä kuin Tahitilaisetkin ja heidän elämäntapansakin olivat samanlaiset. Suojatakseen itseään auringon polttavilta säteiltä käyttivät he paksuja, usein huippukärkisiä päähineitä letitetystä oljesta tai suuria vesilintujen höyhenistä valmistettuja hattuja. Rannalla näkivät Englantilaiset jyrkkiä muureja neliskulmaisista, säännöllisesti toisihinsa sovitetuista kivistä; kauempana huomattiin niinikään kivistä hakattuja ihmisen kuvia, joille ainakaan silloinen sukupolvi ei enää antanut minkäänlaista merkitystä ja joita Englantilaiset pitivät siitä syystä jäännöksinä hyvin vanhoilta ajoilta.

Kun Pääsiäissaarella oli puute juomavedestä, lähti Cook hakemaan Espanjalaisten jo v. 1595 keksimiä *Markesassaaria*, jotka hän viimein löysikin, vaikk'ei sieltä missä niiden arveltiin olevan. Maanlaatu ja asukkaat olivat täälläkin samanlaiset kuin Seurasaarilla. Markesalaiset olivat sen ohessa uljaampaa ja voimakkaampaa kansaa kuin Seurasaarien asukkaat; heilläpä ilmaantui tatueeraamistapakin täydellisimmässä muodossaan. Vaatteita eivät he käyttäneet lämpimän ilmanalan vuoksi, mutta nuo monenmoiset ihopiirrustukset vaikuttivat että heidän ruumiinsa näytti ylenympäri verhotulta.

Huhtikuun 12 p:nä lähti Cook taas liikkeelle länttä kohden ja tuli Vaarallisten sekä Palliserin saarien ohi jälleen *Tahitiin*, jossa Otu ja hänen alamaisensa ottivat Englantilaisia ystävällisesti vastaan. Eräänä aamuna saivat he nähdä ihmeekseen saaren rannikolla kokonaisen tahitilaisen laivaston, jossa oli yli kolmensadan aluksen ja lähes kahdeksantuhatta soturia. Päälliköt ja kaikki kannella olijat olivat täydessä sota-asussaan s.o. varustettuina vaateverhoilla, turbaaneilla ja tavattoman korkeilla kypärillä. Alussa herätti tuollainen äkillinen laivaston kokoominen Englantilaisissa epäluuloa, mutta kohtapa he rauhoittuivat, kun kuulivat että sillä aiottiin lähteä sotaretkelle Cimeon saarelle, jonka asukkaat olivat luopuneet Tahitilaisten yliherruudesta. Cook olisi mielellään nähnyt näiden saarelaisten taistelutapaakin, vaan kun hän kuuli että Tahitilaiset mielellään tahtoivat hänen poistumistaan ennen sodan alkua, lähti hän taas liikkeelle varustettuaan itsensä runsaasti ruokavaroilla ja otettuaan sydämelliset jäähyväiset Otu kuninkaalta, joka tällä kertaa näytti Cook'ista sangen taitavalta ja ymmärtäväiseltä hallitsijalta.

Huaheinen saarella kävi Cook vielä kerran katsomassa vanhaa tuttuansa Oree kuningasta, joka viime aikoina oli käynyt heikoksi ja kykenemättömäksi; hänen arvonsa oli niinikään melkoisesti vähentynyt alamaisten silmissä ja täytyipä Cook'in antaa hänelle apuansa muutamien pahantekijäin kiinniottamiseksi. Kun Englantilaiset lähtivät saarelta, otti hän heiltä sydämelliset jäähyväiset. Matkalaisemme poikkesivat myöskin Raiatean saarelle jättäen sinne Ödidin, joka oli nainut Tahitilla ylhäissukuisen neitosen; hänellekin tuntui ero hyvistä ystävistään Englantilaisista katkeralta.

* * * * *

Käytyään pikimittään Ystävyys- eli Tonga-saarilla, purjehti Cook yhä edelleen länttä kohden ja saapui heinäkuussa *Uusille Hebrideille*, jotka olivat vuorisia ja metsäisiä saaria. Cook nousi maalle Mallikollon saarella. Ihmiset siellä erosivat kaikista tähän asti tunnettujen saarien asukkaista. He olivat

pieniä, ruskea-ihoisia ja peräti rumia. Kaunistuksena käyttivät he kilpikonnanluisia korvakoristeita, villisian hampaista tehtyjä rannerenkaita y.m. Aseena oli heillä nuija ja jousia, joiden nuolet olivat kastetut myrkkyaaineeseen. Luonteeltaan olivat nämä villit rohkeita ja suoramielisiä; alussa eivät he tahtoneet kuitenkaan ryhtyä vaihtokauppaan Englantilaisten kanssa, mutta kun heidät saatiin siihen taivutetuiksi, noudattivat he siinä kiitettävää rehellisyyttä. Vielä sittenkin kun Resolution oli jo lähtenyt liikkeelle, seurasivat he uskollisesti sen perässä tarjotakseen merimiehille tavaroitaan, joista he olivat jo saaneet maksun ehtimättä niitä kuitenkaan ajoissa jättää ostajille.

Erromangon saarella tapasi Cook vihamielisiä asukkaita. Ne näyttivät ulkomuodoltaankin olevan toista rotua kuin pohjoisten Hebridien asukkaat. Kooltaan olivat he keskinkertaisia ja solakoita; ihon väri oli melkein musta ja tukka takkuvillainen. Heidän luotaan purjehti Cook läheiselle Tanansaarelle, jonka asukkaat keräytyivät kohta Englantilaisten laivan ympärille, koettaen anastaa kaikki mitä vaan saivat kynsiinsä. Näpistelijöitä täytyi karkoittaa kanuunan laukauksilla, jonka jälkeen Englantilaiset nousivat maalle. Saari oli tulivuoriperäinen ja siellä löysivät matkalaiset myöskin lähteen, jossa oli niin kuumaa vettä, ettei siihen sietänyt pistää sormella.

Kun Cook noilla saarilla ei voinut saada ruokavaroja, lähti hän taas purjehtimaan lounaista kohden ja saapui syyskuun 5 p:nä suurelle saarelle, jossa sitä ennen ei kukaan Eurooppalainen ollut käynyt; se oli *Uusi Kaledonia*.

Saivatpa matkalaiset purjehtia pari tuntia saaren ympäri kulkevan koralliriutan reunoilla, ennenkuin löysivät sen läpi vievän kulkuväylän. Kun Englantilaiset sitten olivat laskeneet laivansa ankkuriin, saapuivat heidän luokseen alkuasukkaat soutovenheillään ja ryhtyivät oitis vaihtokauppaan. Ihmetellen katselivat he Eurooppalaisia ja etenkin heidän muassaan olevia koti-eläimiä, joita he eivät olleet ennen nähneet eikä heidän kielessään ollut edes niille nimiäkään. Maalla otettiin Englantilaisia riemulla vastaan, ja saaren ylimykset pitivät heille lyhyviä puheita, jonka jälkeen Cook jakeli alkuasukkaille lahjojansa.

Maanlaatu oli hedelmätöntä ja muuten jokseenkin samanlaista kuin Uudessa Hollannissa saman leveysasteen kohdalla; kedot olivat peitetyt enimmäkseen vaaleilla ruohokasvilla ja siellä täällä nähtiin myöskin puita. Vuorissa huomattiin olevan metalliaineita. Imettäviä eläimiä ei tavattu laisinkaan ja ainoastaan muutamia kesyttömiä lintuja oli siellä nähtävänä. Asukkaat elättivät itseänsä kalastuksella sekä maanviljelyllä ja olivat juuri istuttaneet juurikkaansa ja banaaninsa. He olivat suurikasvuisia ja puhuivat kieltä, jota Englantilaiset eivät olleet muualla Tyynen meren saaristossa kuulleet. Muutamilla heistä oli paksut huulet, litteä nenä ja kähärä tukka aivan samoin kuin neekereillä; heidän syntyperänsä suhteen arveli Cook että he olivat sekakansaa Ystävyysaarien ja Uuden Seelannin asukkaista. Vaatteita eivät alkuasukkaat käyttäneet; ainoastaan vyötäisten ympäri kulki nuora, johon oli ripustettu viikunanlehtiä. Aseita oli heillä monenlaisia niinkuin nuijia, keihäitä, linkoja y.m. Luonteeltaan olivat asukkaat ystävällisiä ja rehellisiä. Mielellään sallivat he Englantilaisten kuljeskella saarella katselemassa sen luontoa, viljelystä ja noita kummallisia, mehiläispesän tapaisia, ylhäältä terävähuippuisia asumuksia. [Myöhemmät matkustajat ovat huomanneet Uusikaledonilaisten luonteessa varjopuoliakin; Cook ei ainakaan näy tietäneen että he olivat julmia ihmisyyjiä.]

Cook ei tahtonut viivytellä Uuden Kaledonian saarella sen kauemmin, sillä kesäkuukaudet lähenivät ja niiden kuluessa aikoi hän vielä kerran tehdä matkustuksen etelään. Sitä ennen poikkesi hän kuitenkin *Uudella Seelannilla* sadakseen siellä mahdollisesti tietoa Adventur'in kohtalosta. Uusiseelantilaiset näkyivät alussa epäilevän, pitäisivätkö he tulijoita ystävinään vai vihollisinaan. Viimein rohkaisivat he kuitenkin mielensä ja tervehtivät heitä niinkuin ystäviänsä ainakin. He kertoivat eräästä taistelusta, joka heillä oli ollut muutaman laivaväestön kanssa ja joka oli päätynyt jälkimäisten surmalla. Englantilaisten mieleen johtui tietysti Adventur, mutta mitään selvää sen kohtalosta he eivät kuitenkaan voineet saada. Vasta myöhemmin kuulivat he sen kamalan uutisen että kymmenen miestä Adventurin laivaväkeä oli joutunut Uudella Seelannilla alkuasukasten surmattavaksi ja sitten heidän ruoaksensa.

Marraskuun 10 p:nä jätti Cook Uuden Seelannin taaksensa ja purjehti noin 55 etel. leveysasteen kohdalla Tyynen meren poikki Kap Hornille. Sieltä ohjasi hän sitten laivansa kaakkoa kohti tammikuun alussa v. 1775 ja löysi erään saaren, joka oli aivan autio ja jonka hän nimitti *Etelä Georgiaksi*. Sieltä purjehti Cook yhä etemmä kaakkoon, tunkeutui vielä kerran ajojoihin ja löysi muun muassa Sandwichsaaret. Tällä matkalla tuli hän siihen aivan oikeaan päätökseen että kaukana etelänavan tienoilla oli maa-aloja, joissa nuo suunnattomat jäävuoret muodostuvat ja hajoavat sitten ympäri eteläisen jäämeren. Tungettuaan 60 etel. leveysasteelle, kääntyi Cook koilliseen ja saapui Hyvän Toivon niemelle maaliskuussa v. 1775. Siellä sai hän Adventurin kapteenin Furneaux'in jättämän kirjeen, jossa kerrottiin tuo edellä mainitsemamme kymmenen Englantilaisen surullinen kuolema Uuden Seelannin rannoilla. Furneaux itse oli purjehtinut Hyvän Toivon niemeltä Englantiin, jonne hän saapui heinäkuussa v. 1774. Korjattuaan laivansa ja varustettuaan itsensä ruokavaroilla, ohjasi myöskin Cook kulkunsa kotimaahansa päin ja saapui sinne vuotta myöhemmin kuin hänen matkatoverinsa eli

COOK'IN KOLMAS MATKA.

1776-1779.

Kun Cook palasi kotimaalleen toiselta matkaltaan, jonka kautta hän oli poistanut viimeinkin kaikki unelmat "eteläisestä mantereesta" ja laajentanut suuressa määrin aikalaistensa tietoa Tyynen meren saarista, puuhattiin Englannissa uutta tutkimusretkeä. Tällä kertaa ei se tarkoittanut kuitenkaan maapallomme eteläistä puoliskoa, vaan päinvastoin pohjoista. Tahdottiin, näet, tutkia oliko Amerikan pohjoispuolitse mitään kulkuväylää (n.s. luoteisväylää) Tyneeseen mereen. Tähän asti oli semmoista väylää turhaan haettu Hudson'in ja Baffin'in lahtien kautta; nyt päätettiin lähettää tutkimusretki samassa tarkoituksessa Tyynen meren puolelta. Semmoista yritystä varten tarvittiin tietysti johtajaa, jolla olisi taitoa ja kokemusta jäämeri-matkojen vaivoja sekä vaaroja kestämään, ja soveliaain mies siihen tarkoitukseen oli epäilemättä Cook.

Vaikkapa Cook oli äskettäin saanut kapteenina edullisen aseman Greenwich'in observatoriossa, ei hän kuitenkaan tahtonut nauttia hiljaisen elämän lepoa, vaan antautui jälleen innokkaasti tutkimuksen palvelukseen. Mielihyvällä otti hän siis vastaan tarjona olevan ylipäällikkyyden Resotution ja Discovery laivoilla, jotka olivat määrättyt uudelle retkelle ja joista viimemainittu oli kapteeni Clerke'n johdossa. Retken tarkoituksena oli purjehtia Hyvän Toivon niemen ohitse Tyynen meren vesille, käydä Uudella Seelannilla sekä Seurasaarilla, purjehtia sitten pohjoseen ja pyrkiä Pohjoisen jäämeren kautta Atlantin valtameren; sen jälkeen olisi retkikunnan jälleen palaaminen Englantiin seuraten sitä tietä, joka olisi maatieteellisille tutkinnoille edullisin.

Heinäkuun 12 p:nä 1776 lähti Resolution Plymouth'in satamasta etelää kohden ja yhtyi vasta marraskuussa Hyvän Toivon niemellä Discoveryyn, joka oli lähtenyt liikkeelle myöhemmin ja viipynyt sitten myrskyjen tähden matkalla. Varustettuaan itsensä runsaasti ruokavaroilla, koti-eläimillä y.m., lähtivät molemmat laivat marraskuun lopulla purjehtimaan itään päin pitkin Intian meren selkää. Matkalla kävivät Englantilaiset Prinssi Edwardin ja Kerguelen'in saarilla. Ne olivat autioita, asumattomia, mutta viimemainittu (50 etel. leveysasteen kohdalla) tarjosi kuitenkin turvallisen satamapaikan valtameren myrskyissä purjehtiville. Sen kallioisilla rannoilla nähtiin suurissa määrin hylkeitä, pingviinejä ynnä muita vesilintuja, jotka kaikki olivat peräti pelkäämättömiä, niin että niitä oli varsin helppo pyydystää.

Tammikuussa v. 1777 saapui Cook Van Diemen'in maalle, jonka alhaisella kannalla olevat asukkaat kuuluivat samaan heimoon kuin Uusihollantilaisetkin. Pitäen nytkin tätä saarta Uuden Hollannin etelä niemenä, jatkoi Cook matkaansa ja saapui helmikuun alussa *Uuteen Seelantiin* samalle paikalle, jossa hänen ennenkin oli ollut tapana viipyä ja jossa nuo kymmenen Furneaux'in miestä oli saanut surmansa. Alkuasukkaat luulivat että Englantilaiset tulivat nyt kostamaan kansalaistensa kuolemaa ja olivat sen vuoksi alussa suuresti peloissaan. Kun he sitten huomasivat ett'ei tulokkailla ollut mitään kostotuumia, tulivat he hyvin ystävällisiksi ja rakensivat hämmästyttävällä nopeudella itsellensä majat Englantilaisten läheisyyteen.

Alkuasukasten joukossa oli eräs Kahura nimineen päällikkö, jonka sanottiin olleen johtajana Furneaux'in miehiä vastaan tehdyssä hyökkäyksessä. Englantilaiset kysyivät syytä tuohon julmaan tekoon ja saivat kuulla että kun nuo kymmenen onnetonta kerran aterioitsivat, sieppoilivat muutamat alkuasukkaat leipää ja kalaa heidän käsistään. Kun joku näpisteliöistä oli siitä saanut ansaitun kurituksen, kiihtyivät toiset villit ja hyökkäsivät Englantilaisten kimppuun tappaen heistä jok'ainoan. Muutamat Uusiseelantilaiset ja etenkin Omai, joka nyt seurasi Englantilaisten mukana takasin kotiseuduilleen, kehoittivat Cook'ia kostamaan Kahuralle, mutta sitä englantilainen päällikkö ei tahtonut enää tehdä. Päinvastoin näkyi hän antavan arvoa Kahuran uljaalle käytökselle, tämä kun kaikista vihamiestensä kuiskauksista huolimatta pelotta kävi Englantilaisten laivassa. Kerran oli hän niinikään siellä koko perheensä kanssa. Silloin toi hänet Omai kajuutaan sanoen Cook'ille: "tässä on Kahura, lyö hänet nyt kuoliaaksi!" ja huomattuaan ett'ei hänen tahtonsa tullutkaan täytetyksi, lisäsi hän kummastellen: "miks'et lyö häntä kuoliaaksi? Olethan sanonut että Englannissa hirtetään jokainen, joka murhaa toisen; tämä mies on murhannut kymmenen, ja sinä et tahdo ottaa häntä hengiltä".

Kun Cook oli huomannut että ne eläimet ja kasvit, joita hän oli viime matkallaan jättänyt Uuteen Seelantiin menestyivät hyvin, antoi hän nytkin alkuasukkaille sikoja ja vuohia. Sitten lähti hän taas

saarelta otettuaan mukaansa pari Uusiseelantilaista, jotka ilmoittivat haluavansa seurata Englantilaisia.

Terveys saarilla tapasivat Englantilaiset vihamielisiä asukkaita ja päättivät sen vuoksi purjehtia *Ystävyysden saarille*, joilla Cook toivoi varmaankin saavansa hyvän vastaanoton osakseen. Eikä hän siinä toivossa pettynyt. Juhlaleikeistä ja tansseista, joita asukkaat toimittivat Englantilaisten kunniaksi, ei tahtonut tulla loppuakaan. Kerrankin oli semmoiseen tilaisuuteen kokoontunut alkuasukkaita aina 3,000 paikoille. Muun muassa näytettiin Englantilaisille kaksintaistelua, jossa kamppailtiin nuijilla sekä nyrkeillä ja muutamat vanhat miehet olivat palkintotuomareina. Englantilaisten suureksi kummastukseksi astui viimein esille kaksi naistakin, jotka nyrkkitaistelussa osoittivat yhtä suurta taitoa ja sukkeluutta kuin miehetkin. Kun sitten Englantilaiset puolestaan näyttelivät alkuasukkaille sotaäksisejensä, polttivat ilotulituksia ja laskivat ilmaan saarelaisten suureksi kummastukseksi muutamia raketteja, eivät nämäkään tahtoneet olla Pekkaa pahempia ja toimittivat vierailensa komeat tanssihuvit. Ne alkoivat soitannolla, jossa käytettiin puunrungosta koverrettuja soitinkoneita ja samalla saatiin kuulla soinnukkaita laulujakin. Sitten seurasi itse tanssi. Ensin esiytyi kaksikymmentä ruususeppeleillä ja köynnöksillä kaunistettua tyttöä ja niiden jälkeen viisitoista nuorukaista. Tanssi kävi alussa hitaasti, mutta sitten yhä nopeammin ja Englantilaisten täytyi todellakin ihmetellä tanssijain osoittamaa tavatonta ruumiin notkeutta.

Mutta Cook'ia miellytti ennen kaikkia se järjestys, jonka hän huomasi näiden saarien valtiollisissa oloissa. Siellä oli muodostunut jonkunlainen keskiaikamme läänityslaitokseen vivahtava kuningasvalta. Ylin hallitsija oli Pulaho niminen sangen älykäs mies. Hänen alapuolellaan oli sitten joukko alakuninkaita eli vasalleja. Valtiasten suhde alamaisiinsa oli mitä paras ja kokouksissa, joissa keskusteltiin yhteisistä asioista, vallitsi sangen kiitettävä sopu ja järjestys.

Myöskin saarelaisten uskonnollisista seikoista otti Cook selkoa. Ylijumala Kallasutonga, jolle toimitettiin ihmisuhrejakin, oli vihassaan hirvuisin; hän hävitti istutukset ja levitti tauteja sekä kuolemaa ympärilleen, sitä paitsi oli saarelaisilla monia alijumalia eli haltijoita; mainita sopii myöskin että ihmissielu ajateltiin kuolemattomaksi.

Täällä tutustui Cook tarkemmin tuohon omituiseen tapaan, joka vallitsi muuten kaikkialla Polynesiansaarilla, siihen, näet, että muutamia esineitä tai ihmisiä pidettiin joko ajaksi tai ainaiseksi pyhinä; niitä sanottiin *tabuksi* ja niihin ei saanut millään muotoa kajota. Kerran oli Cook kutsunut luokseen pari päällikköä päivälliselle; mutta eivätpä vieraat tahtoneetkaan syödä ruokia sanoen että heille oli vesi tabuna. Kuultuaan sitten, ett'ei vettä oltu käytetty ruokia valmistaessa, söivät he hyvältä ruokahalulla.

Vierailtuaan kolme kuukautta Ystävyysaarilla, lähtivät Englantilaiset taas matkalle ja saapuivat elokuun puolivälissä *Tahitiin*. Omaita kohtelivat alussa hänen kansalaisensa jopa omat sukulaisensakin kylmäkiskoisesti. Mutta, kun hän oli näyttänyt heille suuret varastonsa punaisia höyheniä, joita Tahitin saarella pidettiin suuressa arvossa, muuttuivat suhteet taas ystävällisiksi. Kohtapa tuli kuningas Otukin suuren seurueen kanssa tervehtimään Cook'ia, joka antoi hänelle lahjaksi siipikarjaa, lehmiä, lampaita jopa hevosenkin. Mutta Omaita kohtaan osoitti kuningaskin halveksivaa mielialaa, vaikka tämä lankesikin polvilleen hänen eteensä ja lahjoitti hänelle kalliita antimia.

Jo viime käynnillään oli Cook huomannut että Tahitilaiset olivat joutuneet vihollisuuteen Cimeolaisten kanssa. Samaa jupakkaa kesti vielä nytkin ja eräänä päivänä saatiin kuulla että kansa naapurisaarella oli taas noussut aseihin ja karkoittanut Otun puoluelaiset vuoriseudulle. Uusi sotaretki oli siis varustettava uppiniskaisia vastaan ja siinä kokouksessa, jossa siitä asiasta keskusteltiin, oli Cook'ikin läsnä. Eräs Cimeosaarelta tullut lähettiläs avasi keskustelut pitkällä puheella, jossa hän selitti asian juurta jaksain ja kehoitti Tahitin ylimyksiä sotaan. Kaikki eivät olleet siihen kuitenkaan halukkaita, mutta sotapuolue sai yhtä hyvin voiton ja niinpä päätettiin kiihkeän sanakiistan jälkeen lähettää Cimeossa oleville ystäville apua. Ennenkuin sotaan lähdettiin, kysyttiin kuitenkin jumalilta neuvoa, jossa tilaisuudessa toimitettiin ihmisuhrikin. Mitään sotakahakkaa sillä kertaa ei kuitenkaan tapahtunut, sillä tahitilainen sotapäällikkö teki rauhan vihollisten kanssa, sittenkuin hän turhaan oli odottanut apuväen tuloa.

Otettuaan sydämelliset jäähyväiset Otu kuninkaalta ja muilta Tahitilaisilta, purjehti Cook läheiselle Huaheinen saarelle, jonne hän jätti Omain, antaen hänelle rakentaa asunnon sekä puiston eurooppalaiseen malliin ja jättäen hänelle taloutta varten useita koti-eläimiä; myöskin Uudesta Seelannista otetut alkuasukkaat jäivät Huaheinen saarelle Omain huonekuntalaisiksi.

* * * * *

Nyt kääntyi Cook viimeinkin retkensä päätehtävään s.o. luoteisväylän etsimiseen. Hän ohjasi sen vuoksi laivansa v:n 1777 lopulla pohjoseen ja saapui tammikuussa seuraavana vuonna saariryhmään, joka siihen asti oli Eurooppalaisille kokonaan tuntematon. Hän nimitti sen Englannin amiraliteetin esimiehen mukaan *Sandwich'in saaristoksi* (myöhemmin on sitä ruvettu nimeämään alkuasukasten kielen mukaan myöskin *Hawai'in saaristoksi*).

Cook nousi maalle Tawai (nyk. Kawai) saarelle ja tapasi siellä ystävällisiä asukkaita, jotka puhuivat samaa kieltä kuin Tahitilaisetkin. Laskivatpa saarelaiset kasvoilleen tulokkaiden eteen ja varustivat heitä runsaasti ruokavaroilla. Mitään eurooppalaista laivaa eivät he sanoneet koskaan ennen nähneensä, mutta tunsivat kuitenkin rauhan, jota he pyysivät "hamaite'n" nimellä. Kaiken ystävyytensä ohessa olivat alkuasukkaat samoin kuin muutkin Tyynen meren saarelaiset kuitenkin suuria varkaita. Heitä vastaan oli usein siitä syystä käyttäminen väkivaltaakin ja semmoisessa tilaisuudessa tuli eräs alkuasukas surmatuksikin.

Tavat ja laitokset olivat saarelaisilla melkein samanlaiset kuin Tahitillakin. Luonteeltaan eivät Sandwich-saarien asukkaat olleet yhtä kevytmielisiä kuin Tahitilaiset, mutta eipä heissä huomattu myöskään Tongasaarelaiten totisuutta. Nähtyään Englantilaisilla uusia esineitä, kyselivät he mihin niitä tarvittiin ja huomattuaan sitten oman puutteellisuutensa, osoittivat he jonkunlaista mielipahaa. Kooltaan olivat saarelaiset keskinkertaisia, mutta muuten vahvoja ja sieväruumiisia; ihon väri oli tumma. Puku ja elämäntavat olivat jokseenkin samanlaiset kuin Tahitillakin. Aseinaan käyttivät he jousia, nuijia ja keihäitä; tabu-tapa oli yleisenä, ja myöskin huomasi Cook mielipahakseen että näilläkin saarilla toimitettiin vielä ihmisuhreja.

Oltuaan pari päivää Tawaisa ja käytyään vielä eräällä toisella läheisellä saarella, lähti Cook taas matkansa oikeata tarkoituspäätä kohden. Ensin purjehti hän pohjoseen ja kääntyi sitten koilliseen, saapuen siten Amerikan rannalle. Seuraten sitä purjehti hän yhä pohjosempaan ja löysi 49 pohj. leveysasteen kohdalla soveliaan satamapaikan eräässä lahdemassassa, jota alkuasukkaat nimittivät *Nutkaksi*. Sillä aikaa kuin Resolutionia korjattiin rannalla, tekivät matkalaisemme tuttavuutta alkuasukasten kanssa ja pianpa saatiinkin toimeen molemmin puolinen vaihtokauppa. Amerikan intiaanit tarjoilivat kaupaksi suurissa määrin metsäelävien nahkoja ja ottivat niistä maksuksi milt'ei yksinomaan metallisia, etenkin messinkisiä esineitä. Vaihtokaupassa osoittivat villit yleensä tunnollista rehellisyyttä, mutta huomasivatpa Englantilaiset kuitenkin jonkun ajan kuluttua että he olivat yhtä sukkelia varkaita kuin Tyynen meren asukkaatkin ja sen ohessa paljon vaarallisempia, syystä kun heillä oli rauta-aseita.

Huhtikuun lopulla jätti Cook Nutkalahden jatkaen matkaansa yhä pohjoseen päin aina Behringin salmelle asti. Sillä matkalla huomasi hän että Pohjois-Amerikan luoteiskulma ulottui paljon enemmän länteen, kuin siihen aikaan yleensä luultiin ja että kulkuväylä Atlantin valtameren kävi sen vuoksi aivan mahdottomaksi. Amerikan luoteisimmalta eli Wales'in prinssin niemeltä purjehti Cook vastaiselle Aasian rannalle, jossa Tshuktshilaiset asuivat, meni sitten Behringin salmen kautta Pohjoiseen jäämereen ja tapasi jo elokuun lopulla noin 70 pohj. leveysasteen kohdalla läpi-pääsemättömiä jäävuoria. Ne olivat yleensä kirkkaita sekä läpinäkyviä ja niiden suuruudesta päätti Cook, ett'eivät ne olleet yhden talven työtä. Koeteltuaan turhaan päästä niiden läpi, täytyi hänen kääntää takasin Jäähuipuksi (Icy kap) nimittämänsä niemekkeen kohdalta. Nyt päätti hän hakea etelämpänä sopivaa paikkaa talvimajoja varten ja koettaa sitten seuraavan kesän aikana jälleen onneansa jäämeren jäissä.

* * * * *

Cook aikoi talvehtia Sandwich'in saarilla ja saapuikin marraskuun lopulla *Owajh'iin* eli Hawai'iin, joka on mainituista saarista suurin, ja jonka vuoren huiput olivat lumen peittämiä. Saaren asukkaat, jotka tulivat Englantilaisia vastaan venheillään, ryhtyivät oitis vaihtokauppaan heidän kanssaan. Kun sitten oli löydetty sovelias satamapaikka *Karakakuan* lahdessa, purjehtivat Englantilaiset sinne tammikuun 17 p. (v. 1779), jolloin heidän laivojensa ympäri keräytyi semmoinen kansan paljous, ett'eivät matkalaisemme moista olleet koskaan ennen nähneet. Niiden joukossa, jotka kävivät Englantilaisia tervehtimässä, oli monta mahtamaa päällikköä, jotka samoin kuin heidän alamaisiensakin osoittivat tulokkaille mitä suurinta kunnioitusta. Cook'ia palvelivat maan asukkaat milt'ei epäjumalana. Hänen hartioilleen ripustettiin punaista vaatetta, jommoista kunnioitusta osoitettiin ainoastaan jumalien kuville. Kun hän astui maalle, kulki pappi hänen edellään ja kaikki kansa laskeutui kasvoilleen. Laivojen upseerit kuljeskelivat vapaasti saarella ja joka paikassa otettiin heitä mitä ystävällisimmin vastaan; heitä kutsuttiin majoihin lepäämään, juotettiin kokosmaidolla ja ilahutettiin lauluilla sekä tanssilla. Kohtapa saapui saarelle kuningas Teriobu, joka Englantilaisten tullessa sattui olemaan sotaretkellä. Hän osoitti niinikään suurta kunnioitusta tulokkaille. Käydessään Cook'ia tervehtimässä levitti kuningas hänen hartioilleen levättinsä sekä pani hänen päähänsä oman höyhenkypäränsä ja viuhkan hänen käteensä. Sitten antoi kuningas päälliköllemme vielä runsaita lahjojakin ja vaihtoi päälle päätteeksi hänen kanssaan nimiäkin, jota pidettiin näiden villien luona mitä suurimpana kohteliaisuuden osoituksena. Kun sitten Englantilaiset helmikuun alussa aikoivat lähteä saarelta, kutsui kuningas Cook'in ja Clerken asuntoonsa. Siellä oli nähtävänä tavattoman suuria hedelmäkasvoja, vaatepakkoja ja muun muassa kokonainen sikalaumakin, jotka kaikki olivat keräytyneet uskollisilta alamaisilta ja joista nyt molemmille kapteeneille annettiin kaksikolmatta osaa. Moista lahjaa eivät Englantilaiset olleet vielä missään saaneet.

Helmikuun 4 p:nä lähtivät matkalaisemme Karakakuan satamasta, mutta kovan myrskyn takia täytyi

heidän muutaman päivän kuluttua palata sinne takasin. Mutta sillä välin oli alkuasukasten mieliala suuresti muuttunut. Rannalla ei kaikunut mitään riemuhuutoja eikä näkynyt edes uteliaita katselijajoukkojakaan. Kuluipa sitten pari päivää ja Englantilaiset saivat kokea, ett'ei tuo hiljaisuus ollut satunnaista, vaan että heitä vastaan oli todellakin olemassa tyytymättömyyttä. Kun muutamat saarelaiden päälliköt kielsivät alamaisiaan Englantilaisille vettä tuomasta, syntyi siitä kahakka; se saatiin tosin sovinnolla loppumaan, mutta molemmin puolinen katkeruus sai siitä kuitenkin yhä suurempaa ylllykettä. Kun sitten yöllä helmikuun 14 p:ää vasten Discovery-laivasta varastettiin venhe, päätti Cook ryhtyä tehokkaisiin toimiin pahantekijäin rankaisemiseksi. Hänen aikomuksensa oli saada valtoihinsa itse kuninkaan, ja siinä tarkoituksessa lähti hän saarelle aseellisten merisotamiesten kanssa. Jopa olikin Teriobu lähtemäisillään Cook'in kehotuksesta Englantilaisten laivaan, kun samalla syöksyivät väliin kuninkaan vaimot ja muutamat ylimykset, jotta hartaasti pyysivät häntä jäämään saarelle. Englantilaisten varustukset olivat synnyttäneet epäluuloa myöskin kansassa, joka nyt alkoi keräytyä suurissa joukoissa, ja kun sitten saatiin kuulla että eräs ylimys oli joutunut Englantilaisten surmattavaksi, lähettivät saarelaiset vaimonsa sekä lapsensa pois ja hyökkäsivät ase kädessä rannalla olevien Englantilaisten kimppuun. Joku villoista uhkasi Cook'ia keihäällään ja englantilainen päällikkö ampui häneen hauleilla. Mutta haulit kimmahivat villin paksusta sotapuvusta mitään vahinkoa tekemättä, ja se seikka kiihoitti vaan muita saarelaisia ankarampaan vastarintaan. Cook latasi silloin uudelleen ja ampui luodilla lähinnä olevan miehen kuoliaaksi. Nyt alkoi yleinen taistelu. Neljä Englantilaista oli jo saanut surmansa ja moni pahoin haavoittunut, kuu Cook sai puukoniskun selkäänsä ja kaatui maahan. Sen nähdessään päästivät saarelaiset riemuhuudon, riistivät kaatuneen päällikön ruumiin itselleen ja antoivat sille vielä useampia puukoniskuja. Niin kuoli aikansa mainioin merimies ja löytöretkeilijä täytettyään onnellisesti elämänsä suuren tehtävän ihmiskunnan palveluksessa.

Päällikkönsä kaaduttua syöksivät maalla olevat Englantilaiset veteen ja uivat lähestöllä oleviin venheisiin. Sitten koettivat Englantilaiset saada Cook'in ruumista alkuasukkailta; mutta se oli jo mahdotonta; vasta viikon kuluttua onnistui heille saada päälliköstään muutamia jäännöksiä, jotka sitten juhlallisesti haudattiin meren syvyyteen.

Nyt otti kapteeni Clerke ylipäällikkyyden "Resolution" laivalla ja jätti "Discoveryn" luutnantti Goren johdettavaksi. Cook'in suunnitelman mukaan purjehti uusi päällikkö vielä kerran Kamtschatkaan ja sieltä Behringin salmen kautta Jäämerelle. Hän pääsi aina 70 1/2 leveysasteelle saakka, mutta täytyi sieltä jäiden takia kääntyä takasin. Tällä valvaloisella matkalla oli hänen heikko terveytensä käynyt yhä huonommaksi ja seurauksena olikin että hän palatessaan kuoli Kamtschatkan edustalla elokuun 22 v. 1779. Luutnantti Gore otti silloin ylipäällikkyyden molemmilla laivoilla ja jatkoi niillä paluumatkaa etelään. Ensin seurasi hän pitkin Kiinan rannikkoja ja kääntyi sitten Intian vesille. Purjehdittuaan Hyvän Toivon niemen ohi, saapui hän kotimaallensa lokakuussa v. 1780.

Tieto Cook'in kuolemasta levitti syvää surua Englannissa. Lontoon tiedeseura laittoi hänen muistokseen metaljin, hallitus antoi hänen leskelleen ynnä lapsille vuotuisen eläkerahan ja jonkun vuoden kuluttua nostettiin suuren vainajan perilliset aatelissäätöön. Mutta nämä ulkonaiset kunnianosoitukset Cook'in muistolle ovat kuitenkin vähäarvoisia sen kunnioituksen rinnalla, jota niinhyvin Englantilaiset kuin muutkin kansat tunsivat tuota suurta löytöretkeilijää kohtaan. Ja harvoinpa onkin joku tiede niin suuressa kiitollisuuden velassa yksityiselle miehelle kuin maa- ja meritiede on Cook'ille. Tässä vielä lyhyt silmäys hänen tärkeimpiin ansioihinsa. Ensimmäisellä matkallaan oli hän löytänyt Seurasaaret sekä osoittanut että Uudessa Seelannissa oli kaksi eri saarta ja sen lisäksi tutkinut siihen asti tuntematonta Uuden Hollannin itäistä rannikkoa; toisella retkellään ratkasi hän kysymyksen eteläisestä mantereesta, näyttäen ett'ei semmoista ole olemassa ainakaan 40 ja 70 lev. asteen välillä, jonka ohessa hän löysi Uuden Kaledonian y.m. saaria; kolmannella matkallaan löysi hän Sandwich'in saaret, tutki Amerikan länsirantaa 43 ja 70 pohj. lev. asteen välillä, määräsi Aasian ja Amerikan etäisyyden toisistaan, josta seikasta siihen asti oltiin aivan epätiedossa, ja osoitti että mahdollisesti löytyvä luoteisväylä Atlantin valtameren ja Tyynen meren välillä on kaikkea käytännöllistä hyötyä vailla, kun sitä myöten ei voida kulkea jäiden takia. Hänen muiden suurten ansioidensa joukkoon on luettava sekin, että hän on opettanut voittamaan tuota kauheata meritautia, keripukkia; sillä häneltäpä onnistui ensiksi tehdä pitkiä matkoja sekä kuumana että kylmän ilmanalan merillä ilman että tauti pääsi sanottavasti vahingoittamaan hänen laivaväkeänsä.

Saadaksemme jonkunlaisen käsityksen sen miehen luonnonlaadusta, joka nämä suuret työt toimitti, kuulkaamme, mitä hänestä hänen aikalaisensa ja matkatoverinsa kapteeni King lausuu:

"Cook oli ikäänkuin luotu niitä töitä varten, jotka tulivat hänen osalleen", sanoo kapteeni King. "Hänen ruumiinsa oli luja ja karaistunut, niin että se voi kestää mitä suurimpia vaivoja. Hänen sielunsa oli varustettu samalla voimalla ja kestävyydellä kuin hänen ruumiinsakin. Hänen ymmärryksensä oli selvä ja terävä; hänen päätösvoimansa sukkela ja varma. Tuumansa teki hän rohkeasti ja miehen tavoin pani hän ne toimeenkin. Hänen rohkeuteensa oli liitetty tavaton maltti vaaran hetkellä. Hänen olentonsa oli tasainen ja suora; hänen mielenlaatunsa tosin hiukan kiivas, mutta hänen sydämensä oli kuitenkin aina hyvänsuopa ja ystävällinen".

Ennenkuin jätämme kokonaan Jaakko Cook'in tutkintoretket, on meidän vielä lausuttava muutama sana niiden seurauksista ja Tyynen meren saarien myöhemmistä vaiheista.

Cook'in löydöt herättivät ympäri koko Euroopan yleistä ihastusta. Kaikkialla kuunneltiin suurimmalla mieltymyksellä kertomuksia Tyynen meren saarista sekä sen viattomassa luonnontilassa elävistä asukkaista, ja kohtapa tulivat nuo aluset myöskin uusien tutkimuksien esineeksi. Valaskalan pyytäjät tunkivat kauas etelään, käyden usein korkeammillakin leveysasteilla kuin Cook'ille oli onnistunut tunkeutua. Heidän jäljissään riensi sinne tiedemiehiä ja uusia saaria sekä maita keksittiin kaukana etelässä; mutta ne kaikki olivat autoita, ikuisen lumen ja jään peittämiä.

Tärkein seuraus Cook'in löydöistä oli kuitenkin se, että Eurooppalaiset ryhtyivät Uuden Hollannin ja Tyynen meren saarien asuttamiseen. V. 1788 perusti Englannin hallitus Uuden Hollannin itärannalle Sidneyn kaupungin ja siirtolan, jonne ensi alussa lähetettiin pahantekijöitä, vaan jonne sitten myöskin muita uudisasukkaita siirtyi. Myöhemmin perustettiin maahan muitakin siirtokuntia ja kun viimein v. 1851 Uusi-etelä-Walesi'ssa löydettiin kultamaata, rupesi sinne tulvaamaan ihmisiä Euroopasta niinkuin kultamaahan ainakin. Maata ruvettiin viljelemään eurooppalaiseen tapaan, uhkeita kaupunkeja perustettiin ja seurauksena on ollutkin että alhaisessa luonnon tilassa olevat alkuasukkaat (n.s. *Austraalineekerit*) ovat vähitellen saaneet väistyä eurooppalaisen viljelyn tieltä. Van Diemen'in maalta onkin jo alkuperäinen väestö sukupuuttoon kuollut ja myöskin Uudessa Hollannissa melkoisesti vähentynyt.

Austraalineekerien kohtalo näkyy tulevan osaksi myöskin Tyynen meren läntisien saarien *papuas*-heimoon kuuluville asukkaille. Sitä vastoin ovat Tyynen meren itäisille saarille kauan aikaa sitten muuttaneet *Malaijalaiset* osoittaneet paljon suurempaa taipumusta kristinoppiin ja eurooppalaiseen sivistykseen. Lähetysseurajat ovat kylväneet hyvällä menestyksellä heidän sydämiinsä totuuden opin siemeniä poistaen siten heidän tavoistaan sopimattomia, ihmisyyttä häväiseviä menoja, ja seurauksena on ollutkin että näiden saaristojen asukkaat muuttuvat yhä enemmän eurooppalaisten kaltaisiksi. Etenkin on Sandwich'in saarilla päässyt korkeampi viljely juurtumaan; niiden asukkaat hoitavat taidollisesti maatansa, rakentavat sieviä asumuksia sekä maanteitä ja heidän pääkaupunkinsa Honolulu Oahun saarella (ainoa kaupunki Tyynen meren saaristossa) on rakennettu eurooppalaiseen malliin, emmekä me siellä kaipaa kahviloita ja kapakoita yhtä vähän kuin kirkkoja ja koulujakaan.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK JAAKKO COOK'IN MATKAT TYYNELLÄ MERELLÄ ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in

your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project

Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following

which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.